

LETRA DREJTUAR GALATASVE

Komentari

Agim Rama

Rruga e Paqes

2021

KOMENTARI

Pali, i cili po kthehej në Antioki nga udhëtimi i parë misionar, gjendet i ndërlikuar në një polemikë me judaizantët nga Jerusalemi, të cilët, siç e dimë nga Veprat 15,2, e kishin vizituar qytetin në atë kohë (shih gjithashtu Gal 2,12). Kur ndërlikohet në këtë polemikë, i vjen lajmi se mësues të ngjashëm që e ndiqnin pas, i kishin vizituar kishat e themeluara në kohën e udhëtimit të tij në Galati jugore (Veprat 13 – 14) dhe po prishnin veprimtarinë e tij. Si pasojë Pali dërgon me nxitim letrën e tij drejtuar galatasve. Disa kohë më vonë mblidhet këshilli i Jerusalemit për ta zgjidhur çështjen. Prandaj, vizita e tij në Jerusalem, për të cilin Pali aludon në letrën e tij, kishte ndodhur më parë si vizitë private për t'u këshilluar me Jakobin, Pjetrin dhe Gjonin. Kjo do të jetë vizita e tij e parë para kthimit të tij në krishterim që do të ketë ndodhur më 33 dhe që shënohet te Veprat 9,26-29. Ikja e Palit prej Damaskut duhet datuar në 35 ose 36. Prandaj letra drejtuar galatasve, e cila duhet datuar në 48 ose 49, është letra e parë e Palit.

Galacia veriore, siç duket, është vendmbërritje e pamundshëm për këtë letër, për arsytet që vijojnë:

1. Me sa dimë ne, Pali nuk e vizitoi këtë krahinë – në të vërtetë ishte Pjetri ai që themeloi kishat atje (shih 1 Pj 1,1).
2. Kjo krahinë ishte jashtë rrugës së zakonshme dhe nuk ndodhej pranë komunikacioneve kryesore. Nuk ishte strategjia e Palit për t'i vizituar vende të tilla të izoluara.
3. Galacia veriore përmbante një nënkulturë kelte që nuk kishte mundësi të zgjerohej dhe kishte pak kontakt me qytetërimet e tjera. Nga anë tjetër Galacia jugore kishte komunikacione të rëndësishme dhe një popullsi të madhe çifute që ishte vendosur atje me bekimin e seleucidëve (pasardhësit e Aleksandrit të madh), dhe më vonë me atë të romakëve.

Përmbajtja: Çështja kryesore që diskutohet është ajo e ungjillit. Nuk është vetëm çështje nëse joçifutët duhet t'u

përmbahen ligjit çifut me ceremonitë e tij, por nëse shpëtimi varet nga besimi ose nga besimi me vepra.

Pasi galatasit i kishin mashtuar të ashtuquajturit apostujt e kishës së Jerusalemit rreth kësaj çështjeje dhe kishin braktisur lajmin e mirë për të pranuar lajmin e keq (shpëtimi varet nga arritjet fetare), Pali duhet ta rivendosë autoritetin e tij. Judaizantët do ta kenë paditur Palin si rebel që veçohet nga kisha amtare e Jerusalemit në bazë të ndonjë vegimi që gjoja kishte pasur. Sipas tyre ishte e pamundshme që Krishti ta ketë ngarkuar drejtpërdrejt me predikimin e ungjillit, pavarësisht nga apostujt e tjerë në Jerusalem, dhe kështu nuk ishte apostulli i vërtetë. Pali iu përgjigj duke pohuar se ishte me të vërtetë i dërguar drejtpërdrejt nga Krishti dhe nuk duhet të ketë ngarkuar me këtë punë nga kisha e Jerusalemit për të qenë apostull i vërtetë.

Në fakt ai i padit ata për predikimin e ngatërrimit të ungjillit, i cili nuk ishte aspak ungjill (lajmi i mirë). Jakobi do të pohonte (më vonë) në këshillin e Jerusalemit se kurrë nuk ua kishte dhënë këtë autorizim. *Pasi morëm vesh se disa prej të tanëve – por pa lejën tonë – [erdhën] u trazuan me disa fjalë dhe ua shqetësuan shpirtin* (Veprat 15,24).

Atëherë Pali vazhdon duke shpjeguar me hollësi ungjillin që predikonte. Ai përfundon duke shpjeguar mësimin e tij për shenjtërim, pasi judaizantët do ta kenë paditur për antinominianizëm, d.m.th. shfajësim do të thotë se mund të vazhdonin të mëkatonin sipas qejfit.

LETRA DREJTUAR GALATASVE

KOMENTARI

1,1-10 **Hyrje**

Në të gjitha letrat e tij, apostulli fillon me një pjesë hyrëse, e cila zakonisht përfshin një përshëndetje hapëse dhe një lutje falënderimesh. Këto hyrje, në shkallë të ndryshme, përmbajnë të dhëna për shqetësimet e Palit. Sigurisht që është rasti te galatasit, kështu që vëmendje e veçantë duhet t' u kushtohet karakteristikave të tij dalluese.

Përshëndetje

1. Pali, apostulli, ua drejton këtë letër bashkësive të Galacisë. Shërbimin tim si apostull nuk e mora nga njerëzit, as edhe nëpërmjet ndërmjetësimit njerëzor; atë e mora nga Jezusi, Mesia, dhe nga Perëndia, Ati, që e ringjalli Jezusin nga të vdekurit.
²Të gjithë besimtarët që janë me mua, përshëndetin, bashkë me mua, bashkësitë e Galacisë.
³Qofshin me ju hir e paqe nga Perëndia, Ati ynë, dhe nga Jezusi, Mesia dhe Zoti, ⁴i cili u flijua për mëkatet tona.
 Ai e dha jetën për të na çliruar nga bota e tanishme.
 Ky ishte vullneti i Perëndisë, Atit tonë, ⁵të cilit i qoftë lavdi përgjithmonë! Amen

1,1-5 **Hyrje**

Një lexim sipërfaqësor i këtyre vargjeve hyrëse mund të jepet të kuptohet që këtu të kemi vetëm një shembull tjetër të përshëndetjes standarde të Palit, megjithëse ndoshta me disa shtesa dhe ndryshime të lehta. Format i bazë është mjaft i njohur, fillon duke emëruar shkrimtarin në v. 1 (Pal, apostull); atëherë marrësit identifikohen në v. 2 (Për kishat në Galatia); së fundmi, përshëndetja karakteristike e Palit gjendet në v. 3 (Hiri dhe paqja ...).

Sidoqoftë, një vështrim i dytë bën të qartë se kjo hapje është mjaft e pazakontë dhe se shërben si një e dhënë e rëndësishme për karakterin dallues të galatasve. Së pari, përfituesit përshkruhen me terma shumë të zhveshur; në letrat e tjera, Pali u drejtohet lexuesve si “shenjtorë” ose përdor një shprehje ekuivalente. Rëndësia e këtij lëshimi delikat do të bëhet e qartë në v. 6.

Duhet theksuar gjithashtu se sa thelbësore është kjo hyrje në krahasim me letrat e tjera. (Vetëm te Romakët, ku Pali duhej t'i shpjegonte mesazhin e tij një kishe që nuk e njihnte, gjejmë një hyrje më të gjatë.) Veçanërisht domethënëse është ngarkuar teologjikisht v. 4. Këtu Pali thekson vetëmohimin e Krishtit, një temë që parashikon disa pasazhe të fuqishme (p.sh. 2,20-21). Ai, gjithashtu, i bie shënimit të çlirimit, i cili pasqyron shqetësimin e tij të madh me kontrastin midis skllavërisë dhe lirisë. Kjo çlirim i jepet një ngjyrosje e fortë “eskatologjike” (d.m.th. të bëjë me kohën e fundit). Duke u përqëndruar në epokën e tanishme të keqe, Pali u kujton lexuesve të tij se shpengimi i Krishtit sjell një epokë të re si përmbushjen e premtimeve të Zotit. Më në fund, apostulli pohon se vullneti i Zotit qëndron pas këtyre ngjarjeve. Galatasit duhet ta pranojnë që kjo porosi nuk është shpikje e Palit, që ta refuzojnë do të thotë të refuzojnë planin hyjnor. Në çdo rast, madhështia e punës së Krishtit çon në një doksologji (një shprehje lavdërimi) në v. 5, diçka që mungon në hyrjen e çdo letre tjetër.

Sidoqoftë, tipari dallues më i rëndësishëm i hyrjes gjendet në v. 1, ku Pali ndërpret rrjedhën e përshëndetjes së tij për të bërë një mohim të theksuar, apostullimi i tij nuk ka një origjinë njerëzore, por hyjnore. Është e qartë, disa individë po sfidonin autoritetin e Palit për të folur si apostull i Krishtit.

Ka vetëm një lajm të mirë

⁶Çuditem për ju! Perëndia ju ka thirrur me anë të predikimit të lajmit të mirë për një jetë që karakterizohet nga hiri që solli Mesia. Por pas një kohe kaq të shkurtër, tani i ktheni shpinën Atij që ju ka thirrur dhe i drejtoheni një lajmi tjetër. ⁷Por, në fakt, nuk ka lajm tjetër të mirë; ka vetëm disa njerëz që dëshirojnë t'ju ngatërrojnë. Ata duan ta shtrembërojnë lajmin e mirë për Mesinë. ⁸Por as ne, e asnjë engjëll nga qielli, nuk kemi të drejtë t'ju sjellim një lajm të mirë në kundërshtim me atë që ju solla unë. Kush bën kështu, qoftë mallkuar, qoftë i ndarë përgjithmonë nga Perëndia! ⁹Tashmë kam ngulur këmbë dhe po e përsëris: Kush ju sjell një lajm të mirë të ndryshëm nga ai që pranuat, u mallkoftë, qoftë i ndarë përgjithmonë nga Perëndia.

¹⁰A mund të më paditni tani se ju mbusha mendjen (për të pranuar një udhë më të lehtë të shpëtimit)? Atëherë mund të më paditni se ia mbusha mendjen Perëndisë! Mos mendoni se unë u bëj lajka njerëzve? Unë i takoj Mesisë dhe i shërbej atij – atëherë si mund të kërkoj duartrokitjen e njerëzve?

1,6-10 **Rasti**

Kushdo që i njeh letrat e Palit drejtuar kishave do të priste të shihte një falënderim menjëherë pas përshëndetjes (në rastin e 2 Korintasve dhe Efesianëve, “Falënderimi i takon ... Zotit”). Jo vetëm që një falënderim i tillë mungon këtu, Pali në fakt e zëvendëson atë me një qortim, “unë jam i habitur që ju po dezertoni kaq shpejt ...” (6). Kjo karakteristikë është një e dhënë shumë e rëndësishme për të vlerësuar karakterin e galatasve. Hapja tashmë na kishte paralajmëruar për diçka të pazakontë në lidhje me këtë letër, por tani kemi kuptuar se sa serioze dhe urgjente ishte situata që Pali duhej të përballonte.

Kur përshkruan kalimin e galatasve, apostulli përdor gjuhën e dezertimit ushtarak (6) dhe grindjeve politike, disa njerëz hëngrën duke ju futur në konfuzion (7; e njëjta folje përdoret në 5,10; Vap. 15,24; 17, 8, 13). Fokusi i tij është shumë specifik, galatasit janë në procesin e braktisjes së mësimin të hirit të ungjillit. Megjithatë, ai nuk do të thotë me një ndryshim thjesht intelektual. Veprimi i tyre është intensivisht personal, ata në fakt po braktisin atë që me mirësi i thirri pranë vetes. Kjo ide e dyfishtë e ndarjes nga hiri dhe nga një person ndodh në mënyrë të qartë në 5,4, ‘Ju që përpiqeni të shfajësoheni me ligj jeni tjetërsuar nga Krishti; keni rënë larg hirit ‘. Duke parë këto fjalë, me siguri leximi ynë i galatasve duhet të jetë më shumë sesa një ushtrim historik ose intelektual. Të gjithë lexuesit e kësaj letre përballen me çështje që ndikojnë në fatin e tyre të përjetshëm.

Ajo që e komplikoi çështjen për Palin, ishte se gabimi në të cilin po binin galatasit nuk ishte thjesht rezultat i një dobësie midis besimtarëve. Kishte një burim të jashtëm. Disa të krishterë çifutë, të pakënaqur, me mënyrën se si Pali i ftoi lirisht jo çifutët të vinin tek Zoti, kishin filluar të vizitonin kishat që ai kishte krijuar. Qëllimi i tyre ishte të judaizojë ‘këta besimtarë joçifutë; për t’i bindur ata që, pasi të besojnë në Krishtin, ata duhet të bëjnë një hap shtesë dhe të bëhen çifutë përmes rrethprerjes.

Apostulli i konsideroi këta judaizantë jo thjesht të krishterë të gabuar, por mësues të rremë të rrezikshëm. Mesazhi i tyre nuk ishte në asnjë kuptim ungjillor, por e kundërta e tij. Misioni i tyre ishte aq shkatërrues, në fakt, sa Pali ishte i detyruar të thoshte fjalët më të ashpra që gjendeshin në ndonjë nga letrat e tij, duke vendosur një

anatemë për këdo që do të predikonte një ungjill përveç asaj që galatasit kishin dëgjuar dhe marrë nga ai. Fjala anatemë (e përdorur gjithashtu në 1 Kor. 12,3; 16,22; dhe veçanërisht Rom. 9,3, e cila të kujton Dal. 32,32) i referohet mallkimit të vetë Zotit.

Një gjuhë me kaq ngulm do t'i kishte tronditur lexuesit e tij, dhe kështu në v. 10 Pali justifikon reagimin e tij duke tërhequr vëmendjen për motivet e tij. Me sa duket, judaizantët e kishin akuzuar atë për predikimin e rrethprerjes kur i përshtatej, në mënyrë që të fitonte miratimin njerëzor (shih 5,11). Pali me forcë mohon se ai ka ndonjë motiv tjetër përveçse të kënaqë Perëndinë; përndryshe, ai nuk mund të quhej më shërbëtori i Krishtit. Sidoqoftë, vetë fakti që ai kishte vendosur një mallkim mbi Judaizantët duhet t'i bindte galatasit se veprimet e tij nuk drejtohen nga dëshira për të mos ofenduar njerëzit. Është e qartë se kishte një klikë në kishën e Jerusalemit (e cila duhet të përbëhej nga kisha të ndryshme shtëpiake) të cilët ishin të pakënaqur me shërbesën e Palit.

Apostullimi 1,11 – 2,21 Pali

Është vërejtur se në këtë letër Pali ka nevojë të mbrohet para se të mbrojë ungjillin e tij. Ekziston një masë e së vërtetës në atë analizë. Sulmet ndaj mesazhit të tij të lirisë për joçifutët ishin të lidhura pazgjdhshmërisht me pyetjet që ishin ngritur në lidhje me autoritetin e tij apostolik. Pse galatasit duhet ta dëgjojnë atë fare? Nga ana tjetër, do të ishte gabim të quhej kap. 1-2 thjesht një mbrojtje personale. Vërejtjet autobiografike janë gjithmonë të varura nga qëllimi i tij kryesor për të vendosur 'të vërtetën e ungjillit' (2,5,14).

Pali nuk bie aspak më poshtë se apostujt e tjerë

¹¹Vëllezër, ju duhet të dini këtë: lajmi i mirë që shpall unë, nuk është një trillim njerëzor. ¹²Ky lajm nuk m'u transmetua nga njerëzit, e as nuk e mësova atë. Jezusi, Mesia, m'u shfaq mua dhe ma besoi.

1,11-12 **Propozimi kryesor**

Këtu, si në 1 Kor. 15,1 dhe 2 Kor. 8,1, Pali fillon një seksion të ri dhe të rëndësishëm duke përdorur foljen "për të bërë të njohur" (*gnorizo*), e cila i jep një ton disi zyrtar, pothuajse solemn për

deklaratën e tij. Interesante, paraleli në 1 Kor. 15 paraqet komentin se ai “mori” të vërtetat themelore të ungjillit (v 3), ndërsa këtu te galatasit ai shpreh pikën e kundërt, e cila tregon se fokusi i tij është disi i ndryshëm. Shprehja e ungjillit që predikova (11) mund të jetë domethënëse; për shkak të shërbesës unike të Palit midis joçifutëve, predikimi i tij kishte njëfarë dallueshmërie (vini re `ungjilli im ‘në Rom. 2,16) që tërhoqi një kundërshtim veçanërisht të fortë nga ana e judaizantëve.

Ajo që vijon është një negativ i trefishtë, duke konfirmuar – nëse kishte ndonjë dyshim në lidhje me të – që Pali po i përgjigjet një lloj akuze në lidhje me karakterin e mesazhit të tij. I pari nga këto negativë lexon, fjalë për fjalë, “nuk është sipas njeriut”. Është një mohim i përgjithshëm, i shpjeguar qartë nga dy negativët e ardhshëm, pasi që askush nuk ia dha ose nuk ia mësoi këtë ungjill, qartë se ai nuk ka një origjinë njerëzore. Pika sqarohet më tej nga klauzola e kundërt, “por nga një zbulësë e Jezu Krishtit”, që mund të nënkuptojë ose se Krishti ishte burimi i zbulësës ose, më shumë gjasa, që vetë Krishti iu zbulua atij (si në v. 16).

¹⁵⁻¹⁶Por pastaj Perëndia më bëri të shoh Birin e tij, që ta shpall atë gjithkund nëpër popujt johebrenj. Ai më kishte paracaktuar për këtë qysh para lindjes sime, dhe kështu më thirri në shërbimin e tij sipas mëshirës së tij.

1,13-24 **Provat mbështetëse**

Pali tani vazhdon të provojë pretendimin e tij. Prova duket se përbëhet nga dy pjesë kryesore. Në radhë të parë, ai ka nevojë të japë dëshmi për vetë pretendimin (1,13-24), ai duhet të tregojë se gjatë viteve formuese të shërbesës së tij ai nuk ka marrë trajnim nga apostujt. Në radhë të dytë, ai duhet të merret me dy ngjarje të mëvonshme që ndoshta ishin përdorur nga ana e judaizantëve si provë kundër tij (2,1-21).

¹³Ju e dini se çfarë dishepulli i zellshëm i fesë hebreje isha më parë. I përndiqja gjer në fund bashkësitë e Perëndisë dhe bëja gjithçka të mundur për t'i shkatërruar. ¹⁴Zbatoja me saktësi të rreptë rregulloret e Ligjit hebre dhe me këtë ia tejkalova shumicës së moshatarëve të mi.

Ndërhyja për traditat e të parëve tanë me më shumë fanatizëm se të gjithë.

1,13-14 **Para kthimit të tij në besim.**

Këtu apostulli tregon se përvoja e tij parakristiane karakterizohej nga dy tipare që nuk janë në përputhje me shërbesën e tij të tanishme. Në radhë të parë, ai ishte plotësisht i përkushtuar për përndjekjen e të krishterëve dhe shfarosjen e kishës (një pikë e detajuar për ne në Vap. 9). Së dyti, ai ishte plotësisht i përkushtuar ndaj farisizmit. Shprehja “traditat e baballarëve të mi” ndoshta i referohet jo vetëm mësimëve të përgjithshme të judaizmit, por më saktësisht asaj që njihet ndryshe si ligji gojor, një grup i gjerë rregullimesh që i dallonin farisenjtë nga grupet e tjera Hebreje (Krhs. Gjithashtu Mk 7,1-13; Fil. 3,4-6).

Pse Pali i përmend këto gjëra? Një përgjigje e zakonshme është se ata vërtetojnë se Pali nuk e mori ungjillin e tij nga mësuesit çifutë. Por kush do të kishte pohuar se kjo ishte ajo që ndodhi? Padyshim jo judaizantët! Në njëfarë mënyre, ky informacion mbështet pretendimin e Palit për të folur me ndonjë autoritet për natyrën e judaizmit. Sidoqoftë, duket e mundshme që këto vargje të synojnë më pak si një provë e pavarur sesa si një përgatitje për atë që ai do të thotë. Me fjalë të tjera, jeta e tij e mëparshme demonstroi nevojën që ai kishte për një kthim drastik. Vetëm një ndërhyrje hyjnore, e hirshme, mund të shpjegojë ndryshimin që i ndodhi.

Ai më kishte paracaktuar për këtë qysh para lindjes sime, dhe kështu më thirri në shërbimin e tij sipas mëshirës së tij.

1,15-16a **Zbulesa.**

Në këtë përshkrim të fuqishëm të mënyrës se si Zoti punoi në jetën e tij, Pali aludon në vetë fjalët e Zotit Jeremisë: ‘Para se të të formoja në barkun e nënës, unë të njihja ty, para se të lindje, të veçoja; Unë ju caktova si një profet të kombeve. 1,5; Krhs gjithashtu Isaia 49,1-6). Ka pak dyshim që Pali e pa shërbesën e tij, jo thjesht si të krahasueshme me atë të Jeremisë, por më shumë sesa kaq, si tërësisht të lidhur me punën e profetëve të DhV, dhe në njëfarë kuptimi edhe si kulminacionin e saj. Tani më në fund mesazhi i shpëtimit është thyerja

e të gjitha pengesave kombëtare. Dritë ka rënë në tokat e joçifutëve, pjesë e të cilave janë galatasit.

Sidoqoftë, veçanërisht domethënëse është akumulimi i jashtëzakonshëm i termave në v. 15 dhe 16 që na tërheqin vëmendjen për iniciativën sovrane dhe të hirshme të Zotit, “ishte i kënaqur” (folja e parë në greqisht); më veço nga lindja; i thirrur; hiri; për të zbuluar. Ky theks i fortë se si Zoti paracakton ata që i ruan, ka për qëllim të lërë asnjë dyshim në lidhje me prejardhjen hyjnore të ungjillit që predikoi Pali. Veçanërisht, nuk janë përpjekjet e tij, por agjencia e vetme e Zotit që është përgjegjëse për apostullimin e tij.

Kur ndodhi kjo, nuk u mendova shumë dhe nuk kërkova këshillë nga askush. ¹⁷As nuk shkova në Jerusalem tek ata që kishin qenë apostuj para meje, por u nisa për në krahinën ku banojnë fiset arabe, dhe pastaj, që andej, u ktheva në Damask.

¹⁸Pastaj, pas tre vjetësh, u nisa për në Jerusalem, që të njihesha me Pjetrin, dhe qëndrova tek ai dy javë. ¹⁹Nga apostujt e tjerë pashë vetëm Jakobin, vëllanë e Zotit. ²⁰Po ju them të vërtetën: Perëndia e di. ²¹Pastaj u nisa për në Siri dhe në Cilici. ²²Bashkësitë e krishtera në Jude nuk më njihnin personalisht. ²³Kishin dëgjuar vetëm se: «Njeriu që dikur na përndiqte, po shpall tani fenë që më parë donte ta shfaroste!» ²⁴Prandaj e falënderuan Perëndinë për atë që kishte bërë në mua.

1,16b-24 **Pas kthimit të tij në fe.**

Pika e këtij paragrafi është e qartë. Pali dëshiron të vërtetojë që në vitet e para të shërbesës së tij, gjatë së cilës po formohej veçoria e predikimit të tij, ai nuk u vu nën ndikimin e zgjatur të apostujve të tjerë. Ai na tregon se menjëherë pas kthimit të tij në fe, në vend që të konsultohej me ndonjë njeri, ai kaloi tre vjet në Arabi. Rajoni në këndvështrim, i cili drejtohej nga nabatenjtë, mund të ketë përfshirë qytetin e Damaskut në atë kohë (Krhs. Vap. 9,19-22). Në çdo rast, fjala e Palit është se ai nuk iu nënshtrua një periudhe udhëzimesh nën apostujt e Jerusalemit. Kur më në fund u kthye në Jerusalem, kontakti i tij me Pjetrin ishte shumë i kufizuar dhe e vetmja figurë tjetër e rëndësishme që takoi ishte Jakobi, vëllai i Zotit. Se sa i kufizuar ishte ekspozimi i tij në kishën e hershme të krishterë në Jude konfirmohet nga fakti se vështirë se dikush e njihje atë personalisht – megjithëse ata

ishin shumë të vetëdijshëm për kthimin e tij në fe, një shkak për të lavdëruar Perëndinë.

Është e rëndësishme të vërehet serioziteti i argumentit të Palit. Në v. 20 ai shkon aq larg sa të bëjë një betim (para Zotit) se dëshmia e tij është e vërtetë. Ky është një tregues i qartë se Pali po i përgjigjej disa akuzave shumë specifike. Pa dyshim, judaizantët po përhapnin fjalë që ai ishte ulur nën udhëzimet e gjata të apostujve të Jerusalemit siç do të bënte një dishepull nën një rabin. Është gjithashtu me rëndësi të theksohet se me v. 24 Pali ka përfunduar argumentin e tij. Gjatë katërmëdhjetë (ndoshta shtatëmbëdhjetë) viteve të para të shërbesës së tij, kur karakteri i predikimit të tij u vendos, ai nuk kishte mundësinë të formohej nga një burim njerëzor.

2,1-21 **Dy raste të veçanta**

Duke vërtetuar se kontaktet e tij të hershme me dishepujt nuk mund të llogaritin për apostullimin e tij, Pali tani merrej me dy çështje specifike që mund të jenë shtrohej nga kundërshtarët e tij.

Pali pranohet nga apostujt e tjerë

(Br 10,17)

2. ¹⁻²Pas katërmëdhjetë vjetësh, në bazë të një urdhri të Zotit, shkova në Jerusalemin, kësaj here bashkë me Barnabën. Me vete mora edhe Titin.³ Atje dhashë llogari për atë që shpalla si lajm të mirë ndër popujt johebrenj. Para së gjithash u mora vesh me kryetarët, sepse nuk doja që tërë puna ime të dilte e kotë. ⁴As nuk e detyruan Titin, ♦ shoqëruesin tim, i cili është johebre, të rrethpritej. ⁵Megjithatë, atje kishte disa të krishterë të rremë që ishin futur më parë në kuvend për të na spiunuar. Ata donin të na ligjëronin për lirinë që na jep Jezusi, Mesia, dhe donin që ne t'i nënshtroheshim përsëri Ligjit hebre. ⁶Por nuk u tërhoqa aspak, as iu nënshtrova, sepse e vërteta e lajmit të mirë për ju dhe për johebrenjtë ishte në rrezik.

⁷Kryetarët e kuvendit nuk kishin asgjë për t'i shtuar lajmit të mirë që po shpall unë. Meqë ra fjala, unë nuk u jap rëndësi atyre për shkak të lidhjes së tyre të gjakut me Jezusin. ♦♦ Për këtë arsye Perëndia nuk bëri dallim ndërmjet tyre dhe meje. ⁸Ata e pranuan që Perëndia më ka thirrur ta predikoj lajmin e mirë ndër popujt johebrenj, siç e thirri Pjetrin për ta predikuar lajmin e mirë ndër hebrenjtë. ⁹Ata e pranuan që Perëndia kishte vepruar me Pjetrin për të mirën e hebrenjve dhe, në të njëjtën mënyrë, kishte vepruar me anën time për të mirën e popujve hebrenj. ¹⁰Prandaj, pasi Jakobi, Pjetri dhe Gjoni, të cilët çmohen atje si «mbështetjet» e kishës në Jerusalemin, vunë re se Perëndia më kishte

dhënë dhunti të veçantë për këtë shërbim, më shtrinë dorën e djathtë si shenjë shoqërie. Pranuam që unë dhe Barnaba ta shpallnim lajmin e mirë ndër popujt jashtë Palestinës, kurse ata ndër hebrenjtë (e Palestinës). ¹⁰Ata vetëm sa na u lutën që ta ndihmonim bashkësinë e varfëruar të Jerusalemit – dhe këtë kam kërkuar ta bëj në mënyrë të posaçme.

 ♦ si shembull i një pagani (rrethpaprë) të kthyer në fe. ♦♦ aludim për Jakobin, vëllanë e Zotit.

2,1-10 **Bisedimet në Jerusalem.**

Për shkak se ky pasazh ka një rëndësi të madhe për rindërtimin e historisë së hershme të kishës së krishterë, DhR. studiuesit i kanë kushtuar shumë vëmendje. Janë zhvilluar argumente të hollësishme dhe teknike, që synojnë veçanërisht për të përcaktuar nëse rasti të cilit Pali i referohet është vizita e regjistruar në Vap. 11,29-30 ose i ashtuquajturit Këshilli Apostolik i Vap. 15.

Në mes të këtij debati, është e lehtë të harrosh pyetjen kryesore, cila është qëllimi i rrëfimit? Ka një arsye të mirë për të besuar se Pali po i përgjigjet një akuze të bërë nga ana e judaizantëve që mund të ketë shkuar diçka e tillë, ‘Palit në një moment të shërbesës së tij iu kërkuar të merrte pjesë në një takim në Jerusalem, të nënshtruar privatisht te Tre (Jakobi, Pjetri dhe Gjoni), dhe bien dakord t’u binden udhëzimeve të tyre, siç dëshmohet nga gatishmëria e tij për të mbledhur fonde për të krishterët në Jude. ‘ Nëse është kështu, Pali mund të merret me këtë incident, jo sepse ndien ndonjë detyrim për të regjistruar çdo kontakt që kishte me apostujt e Jerusalemit (ai aspekt i argumentit të tij u përfundua në fund të kap. 1), por më tepër sepse kundërshtarët e tij kishin e sollin dhe e keqpërdori atë. Me fjalë të tjera, Pali ka nevojë thjesht për t’i pasur gjërat të qarta.

Pika e parë që duhet vërejtur është theksimi i Pali mbi shkakun dhe qëllimin e vizitës së tij (2). Shkaku ishte një zbulim, jo bindje ndaj një urdhri njerëzor, por nënshtrim ndaj një udhëzimi hyjnor. Qëllimi ishte të informonte udhëheqësit për shërbesën e tij dhe kështu të sigurohesha që përpjekjet e tij të mëdha apostolike të mos ishin të kota. Ky është një koment i jashtëzakonshëm (Krhsh. Gjithashtu Fil. 2,16 dhe 1 Sel. 3,5, ndoshta duke aluduar në Isaia 49,4), dhe na tregon diçka rreth tensioneve që duhet të jenë ndjerë në bisedime. Të paktën

nga një perspektivë njerëzore, Pali dukej se mendonte se ishte krejt e mundur që kisha në Jerusalem të merrte një vendim të gabuar dhe të shkatërronte shërbesën për joçifutët. Besimi i apostullit te vullneti i Zotit nuk u bë kurrë mendjemadh. Ai e kuptonte realitetin e mëkatit dhe së keqes, si dhe peshën e përgjegjësisë së tij. Megjithëse ishte i sigurt se Zoti do t'i përmbushte premtimet e tij dhe do ta përsoste punën e tij (Rreshti 8,28; Fil. 1,6), ky fakt nuk u bë një justifikim për 'lënien pasive të Zotit' për t'u kujdesur për problemin. Pali do të vazhdonte të bënte çdo përpjekje në drejtimin e garës së tij (Krhs. Fil. 3,12-14), gjatë gjithë kohës në varësi të punës së Zotit (Fil. 2,12-13).

Së dyti, vini re se apostulli është i sigurt në lidhje me luftën që karakterizoi bisedimet (3-5). Kishte një 'parti rrethprerjeje' në kishë – njerëz që apostulli i konsideronte si vëllezër të rremë, motivi i vërtetë i të cilëve ishte të minonin lirinë shpirtërore që jep ungjilli. Me sa duket duke dashur ta bënë Titin joçifut një rast prove, ata duhet të kenë këmbëngulur që ai të bëhet synet. Pali nuk na tregon në mënyrë të qartë se cili ishte reagimi fillestar nga Jakobi, Pjetri dhe Gjoni, por ka një arsye të mirë për të menduar se këta udhëheqës, ndoshta të shqetësuar për unitetin e kishës, mund të kenë konsideruar t'i nënshtrohen partisë së rrethprerjes. Megjithatë, për shkak të thirrjes së tij të veçantë, Pali i kuptoi në një mënyrë të thellë implikimet e asaj që diskutohej. Emocionet duhet të jenë rritur, siç sugjeron sintaksa e thyer greke e këtyre vargjeve. Sidoqoftë, apostulli nuk pranoi t'u nënshtrohej vëllezërve të rremë qoftë edhe për një moment, në mënyrë që e vërteta e ungjillit të mbetej tek joçifutët. Me pak fjalë, udhëheqësit nuk e detyruan Titin të bëhej synet.

Së treti, Pali i kushton gjysmën e rrëfimit të tij në lidhje me bisedimet në Jerusalem për të shpjeguar rezultatin e bisedimeve, të shprehur negativisht (6,10) dhe pozitivisht (7-9). Në ndryshim nga pretendimet e judaizantëve, fakti është se të tre nuk imponuan ndryshime në shërbesën dhe mesazhin e tij. Vërtetë, këta udhëheqës donin që Pali të tregonte shqetësim për të varfrit në Jude, por kjo kërkesë nuk ishte në kundërshtim me shërbesën e tij dalluese, kështu që ai ishte shumë i lumtur për ta detyruar. (Mund të ekzistojë njëfarë lidhje midis kësaj kërkesë dhe mbledhjen e parace që Pali diskuton në

Rom. 15,25-27 dhe 2 Kor. 8-9. Vlen të përmendet, rastësisht, që Pali nuk pa ndonjë konflikt midis shërbesës së tij të predikimit dhe përpjekjet për të përmbushur nevojat fizike të të krishterëve të varfër në Jude.)

Sidoqoftë, më thelbësore ishte rezultati pozitiv. Jakobi, Pjetri dhe Gjoni i treguan atij respekt dhe barazi të ndërsjellë. Në mënyrë të veçantë, ata e kuptuan që Zoti i kishte dhënë Palit një dhuratë të veçantë apostolike për të punuar midis joçifutëve. Kishte ca ironi në këtë fakt. Vetë Pali nuk do t'u bënte thirrje Treve sikur të varej nga autoriteti i tyre (kjo nuk bëri asnjë ndryshim në ligjshmërinë e shërbesës së tij). Sidoqoftë, judaizantët, të cilët me të vërtetë u ishin drejtuar këtij autoriteti, rezultuan se ishin ata që shkelin marrëveshjen e Jerusalemit duke kërkuar joçifutët që të rrethpriten!

Grindja në Antioki

¹¹Kur Pjetri erdhi në Antioki, e kundërshtova hapur para të gjithëve, sepse ishte sjellë keq. ¹²Kishte marrë pjesë bashkë me besimtarët joçifutë në darkat e përbashkëta të kishës. Por kur arritën disa njerëz nga rrethi i Jakobit, ai u nda nga johebrenjtë, dhe nga frika prej tyre nuk donte të hante më bashkë me johebrenjtë. ¹³Shembullin e tij e ndoqën edhe hebrenjtë e tjerë, kështu që edhe Barnaba u ngjiti dhe, ashtu si ata, e mohoi bindjen e tij. ¹⁴Kur vura re se ishin larguar kështu nga e vërteta e lajmit të mirë të shpëtimit, i thashë Pjetrit para tërë kishës: «Megjithëse je hebre, gjer tani nuk e mbajte Ligjin hebre dhe jetove si johebre, kurse tani dëshiron t'i detyrosh besimtarët joçifutë që të jetojnë si hebrenjtë sipas Ligjit? ¹⁵Është e drejtë që jemi me prejardhje hebreje e jo anëtarë të popujve që nuk e njohin Ligjin e Perëndisë. ¹⁶Por ne e dimë se askush nuk e merr pafajësinë (para gjyqit të Perëndisë) me anë të veprave të Ligjit. Pafajësinë e merr vetëm ai që pranon amnistinë e Perëndisë dhe beson në Jezusin, Mesinë. Për këtë edhe ne besuam në Jezusin, Mesinë, që ta marrim pafajësinë me anë të besimit dhe jo me anë të veprave të Ligjit, sepse askush nuk mund ta marrë pafajësinë me anë të veprave të Ligjit.» ♦ ♦ ¹⁷Por, kur ne, si hebrenj, kërkojmë ta marrim pafajësinë me anë të besimit të Jezusi, Mesia, atëherë pranojmë se jemi po aq mëkatarë ♦ ♦ sa edhe njerëzit e popujve të tjerë. A mund të thuhet atëherë se Mesia përkrah mëkatin – shkeljen e Ligjit hebre (duke na nxitur të shoqërohemi me johebrenjtë)? Aspak! ¹⁸Përkundrazi, në qoftë se, pasi bëhem i krishterë dhe nuk i përmbahem më Ligjit hebre, sillem në mënyrë jo konsekuente duke pohuar se Ligji hebre është prapëseprapë ende në fuqi, atëherë bëj me të vërtetë mëkat! ¹⁹Në fakt,

Ligji nuk mund të kërkojë më asgjë prej meje, sepse unë vdiqa përsa i përket Ligjit. Ligji më solli dënimin me vdekje. Unë vdiqa (ligjërisht) bashkë me Mesinë në kryq. Tani jetoj për Perëndinë. ²⁰Jetoj, e jo më unë (egoist dhe vetëshpëtues), por në mua jeton Mesia. E këtë jetë që jetoj tani në këtë botë, e jetoj i lidhur me Birin e Perëndisë me anë të besimit tek ai, i cili më tregoi dashurinë e tij duke e flijuar veten për mua. ²¹Jo, nuk e hedh poshtë mëshirën e Perëndisë, sepse, në qoftë se mund ta marrim pafajësinë duke iu përmbajtur Ligjit, atëherë Mesia ka vdekur kot.

♦ Pali i referohet një bindjeje ligjore ndaj kërkesave të Torës, që është një sistem i papërcaktuar dhe çon në idenë e meritës (shpëtimi me anë të veprave), për të cilën Pali kontraston besimin, përkatësisht një lidhje me një Person (Mesinë) falë Shpirtit të Shenjtë brenda besimtarit. ♦ ♦ Duke shkatërruar pengesën midis çifutëve dhe joçifutëve që përcaktohet nën Ligjin.

2,11-21 **Konflikti në Antioki.**

Ashtu si judaizantët mund të jenë apeluar (padrejtesisht) në kuvendin e Jerusalemit në mbështetje të akuzave të tyre, kështu që është e mundur që ata të kërkonin të shkatërronin reputacionin e Palit duke ekzagjeruar mosmarrëveshjen që lindi në qytetin joçifut të Antiokisë. Mbi të gjitha, nëse Pali kishte guximin të qortonte publikisht apostullin e madh Pjetrin, a nuk e vërtetoi kjo sjellje që Pali ishte jashtë linjës me kishën e Jerusalemit? A nuk ishte kjo prova më e qartë se ai ishte një renegat mosrespektues, të cilit nuk duhet t'i besohej?

Si përgjigje, Pali së pari jep një përmbledhje të shkurtër të incidentit (11-14). Ai nuk e mohon që e kundërshtoi Pjetrin, por gjithashtu tregon pse kjo ishte e vetmja gjë e duhur për të bërë. Marrëveshja e Jerusalemit në të vërtetë kishte njohur një dallim midis shërbesës ndaj çifutëve, të cilët mund të vazhdonin të praktikonin judaizëm edhe pasi të bëheshin të krishterë, dhe shërbesës ndaj joçifutëve, të cilët nuk duhet të detyroheshin të bëhen çifutë. Por, kjo marrëveshje nuk specifikoi se çfarë të bënte nëse këto dy parime duhej të binin ndesh. (Vini re se të ashtuquajturit dekrete të përmendura në Vap. 15,23-29 gjithashtu e lanë këtë çështje të paqartë. Nëse ai është i njëjti takim të cilit Pali i referohet në këtë fragment të galatasit, problemi në Antioki ende mund të kuptohet lehtësisht përgjatë linjat e sugjeruara këtu.).

Shoqëria e tryezës nxiti pikërisht një konflikt të tillë. Nëse çifuti i krishterë do të ulej të hante me joçifutët, ai do të kishte rrezikuar të shkelte ligjet rituale të ushqimit. Nga ana tjetër, nëse ai nuk pranonte të hante me ta, kjo sjellje do të kishte minuar parimin që joçifutët duhet të pranoheshin plotësisht si të krishterë pa u bërë çifutë. Duke mos adresuar këtë problem, apostujt me sa duket ia kishin lënë çështjen ndërgjegjes së individit. Është e qartë, të krishterët çifutë në Antioki vendosën si një i tërë për të komunikuar me joçifutë, duke zgjeruar kështu domethënien e asaj që kishin bërë apostujt e Jerusalemit. Pjetri, kur vizitoi qytetin, ishte i lumtur që hyri në atë rregullim, por ardhja e disa individëve nga kisha memë (12) përbënte një problem serioz për të.

Nuk është aspak e qartë se çfarë marrëdhënie kishte mes këtyre burrave dhe Jakobit, nëse ata ishin dërguar në të vërtetë nga ai apo ishte vetëm pretendimi i tyre? Sidoqoftë, ata ishin të krishterë çifutë që nuk kishin pse të merreshin me një prani të fortë joçifutëve ditë për ditë dhe kështu nuk arritën të kuptonin situatën në Antioki. Ata natyrshëm do ta kishin interpretuar sjelljen e Pjetrit si një mohim të identitetit çifut dhe mbase edhe si një formë apostazie. Nga frika e gjykimit të tyre dhe pasojave të tij të mundshme, Pjetri filloi të mbante distancë nga joçifutët. Natyrisht, të krishterët e tjerë hebrej ndoqën shembullin. Nëse shmangia e joçifutëve do të kishte qenë karakteristikë e sjelljes së Pjetrit gjatë gjithë kohës si çështje ndërgjegjeje, mund të mendohet që Pali nuk do të kishte kundërshtuar. Sidoqoftë, Pjetri kishte treguar më parë se nuk kishte skrupuj për të ngrënë me joçifutë. Tërheqja e tij e mëvonshme sugjeroi që joçifutët nuk mund të pranoheshin plotësisht si pjesë e popullit të Zotit. Në një kuptim, ai po i detyronte ata të bëheshin çifutë (14).

‘Një krizë serioze kishte lindur. Por Zoti nuk e kishte braktisur Kishën e Tij. Kisha u shpëtua përmes instrumentalitetit të Palit. . . . Palit i ishin zbuluar pasojat e plota të ungjillit; për të liria e joçifutëve ishte një çështje parimore, dhe kur ishte në pyetje parimi ai kurrë nuk heshti ‘Prandaj, Pali mori masat ekstreme që kërkoheshin nga situata. Nuk ishte se Pjetri dhe Pali kishin një mosmarrëveshje doktrimore, siç mund të kenë sugjeruar judaizantët; ishte se sjellja e Pjetrit ishte në

kundërshtim me parimet e tij, siç Pali vazhdon të shpjegojë në v. 15-21.

v. 16 Megjithatë ne e dimë që një person vihet në rregull me Perëndinë vetëm përmes besimit në Jezusin Mesia, asnjëherë nga vepra legaliste (meritore). Ne, gjithashtu, kemi besuar në Jezusin, Mesinë, në mënyrë që të vihemi në rregull me Perëndinë përmes besimit tonë në Mesinë, dhe jo duke bërë punë legaliste (meritore). Sepse askush nuk vihet në rregull me Perëndinë duke bërë atë që kërkon Ligji.

Pali i referohet një bindjeje legaliste ndaj kërkesave të Tevratit, që është një sistem jopersonal dhe çon në idenë e meritës (shpëtimi me arritje), së cilës Pali i kundërvihet besimit, d.m.th. një marrëdhënie me një Person (Mesinë) e bërë e mundur përmes Shpirtit të Shenjtë.

Së pari, Pali tregon se ai dhe Pjetri, së bashku me të gjithë të krishterët e tjerë çifutë, duke vendosur besimin e tyre te Jezu Krishti, kishin pranuar se ligji hebre nuk ishte në gjendje t'i bënte të drejtë me Perëndinë (15-16). Nëse është kështu, rrjedh se çifutët jo më pak se joçifutët janë mëkatarë, pa asgjë në vetvete për t'i rekomanduar ata te Perëndia. Meqenëse Pjetri e njohu plotësisht këtë fakt, ai nuk kundërshtoi më të zbuste ligjet rituale dhe kështu, mund të thuhet dikush, ai veptoi si një "mëkatar joçifut" në lidhje me rregullat e dietës dhe shoqërinë e tryezës (17a).

Së dyti, Pali mohon që kjo braktisje e riteve hebraike e bën ungjillin e Krishtit një instrument të mëkatit. Përkundrazi, do të ishte një shkelje serioze nëse Pali, duke lënë mënjanë ungjillin ato riteve, do të ndiqte shembullin e Pjetrit dhe do t'i rivendoste ato (17b-18).

Së treti, në një nga deklaratat më të thella në letrat e tij, Pali pohon se është vetë ligji, në mënyrë paradoksale, ai që e ka çuar atë në këtë drejtim veprimi, sepse përmes ligjit unë vdiqa për ligjin që të mund të jetoja për Zotin (19) Unë jam duke iu bindur ligjit, këmbëngul Pal, kur shkëputem nga ai! Është vetë ligji që më thotë ta shembë. Si e bën ligji atë? Duke shkatërruar pengesën midis hebretut dhe johebrenjve.

Së katërti, apostulli e bën shumë të qartë atë që e ka motivuar atë të flasë kaq fort (20-21). Theshtë vlera e vdekjes së Krishtit, dhe për këtë arsye parimi i hirit, që është në rrezik. Nëse jetojmë për Perëndinë, kjo është vetëm sepse ne kemi qenë të bashkuar me Krishtin e kryqëzuar

(shih gjithashtu 6,14). Ai e dha veten për ne dhe e bën të mundur jetën e besimit. Nëse judaizantët do të kishin të drejtë – nëse do të mund të merrnim shfajësi duke respektuar ligjin – nuk do të kishte nevojë për hir, dhe vetë-dhënia e Krishtit do të ishte e kotë.

3,1 – 4,31 **Ungjilli i Palit**

Ka disa debate nëse paragrafi i fundit i kapitullit të mëparshëm (2,15-21) është një përmbledhje e fjalëve të Palit drejtuar Pjetrit apo apostulli tashmë e ka zhvendosur vëmendjen e tij dhe ka filluar t’u drejtohet galatasve drejtpërdrejt. Duket shumë e mundshme që seksioni të pasqyrojë, të paktën në njëfarë mase, fjalimin e Palit në Antioki. Por edhe nëse është një citim gati për fjalë, Pali sigurisht e ka mendjen për nevojat e galatasve, dhe kështu paragrafi funksionon si një urë për në pjesën qendrore të letrës. Në kap. 3 dhe 4 apostulli duhet t’i bindë ata se është një qëndrim i drejtë i arritur me anë të besimit në Mesia dhe veprën e tij, jo me respektimin e ligjit, që përcakton nëse ata janë me të vërtetë fëmijë të Abrahamit.

Argumentimi doktrinar përbëhet kryesisht nga një seksion i gjatë që fillon me 3,6 (ose 3, 7) dhe përfundon me 4,7. Si paragrafi hyrës (3,1-5 ose 3,1-6) dhe një seksion pasues (4,8-20) duket se janë tërheqëse për përvojën e vetë galatasve, megjithëse duhet të shmangim një dallim shumë të mprehtë midis intelektualit dhe aspektet e përvojës (p.sh. 3,1-5 nuk është pa përmbajtje doktrinale, ndërsa 3,26-29 përqendrohet në atë që galatasit kanë përjetuar në Krishtin). Një paragraf përmbyllës (4,21-31) i drejtohet mësimit të Shkrimit të Shenjtë, megjithëse argumentimi i Palit këtu është krejt i ndryshëm nga mënyra se si ai përdor DhV. në 3,6-14.

Shpëtimin na e sjell vetëm besimi te Mesia dhe te flijimi i tij pajtues

(Zan 15,6; 12,3; Br 27,26; Hab 2,4; Lev 18,5; Br 21,23)

3. O galatas, ku ju shkon mendja?! Kush ju yshti kështu? Megjithatë, unë jua paraqita fare qartë kuptimin e vdekjes së Mesisë në kryq. ²Më thoni vetëm këtë: a e morët nga Perëndia Shpirtin e shenjtë ngaqë iu përmbajtët Ligjit, apo ngaqë dëgjuat lajmin e mirë të shpëtimit dhe besuat në Mesinë? ³Përse nuk kuptoni asgjë? Mos doni ta mbaroni me forcat tuaja atë që filloi në ju Shpirti i Perëndisë? ⁴Mos vallë i përjetuat më kot të gjitha këto? Sigurisht, kjo nuk është e mundur! ⁵Mos vallë

Perëndia që ju dha Shpirtin e vet dhe bën mes jush vepra të mrekullueshme, i bën këto ngaqë iu përmbajtët Ligjit, apo ngaqë besuat në Jezusin, Mesinë?

3,1-5 **Ankimi fillestar**

Karakteri fort personal i thirrjes në këto vargje është i qartë nga fjalët: Unë do të doja të mësoja vetëm një gjë nga ju (2). Mendimet e Palit për vdekjen e Krishtit, dhe veçanërisht për faktin se sjellja e galatasve është një mohim i vlerës së asaj vdekjeje (2,21), e bëjnë atë të shpërthejë me një sërë pyetjesh të formuluar në tone shumë emocionuese (1, 2, 3a, 3b, 4a, 5). Dy herë ai i quan galatasit budallenj; ai sugjeron që ata janë hipnotizuar dhe po braktisin Shpirtin. Shkurtimisht, përvoja e tyre kërcënon të ketë qenë e kotë, përkundër faktit se përmes shpalljes së ungjillit ata panë “Jezusin e kryqëzuar para syve të tyre. (Folja e përkthyer e vuajtur në v. 4 mund të ketë kuptimin më të përgjithshëm të” përjetuar ‘dhe kështu bëhet një referencë për manifestimet e fuqishme të Shpirtit.).

Është me interes të veçantë të vërejmë kontrastet me të cilat punon Pali në këtë fragment. Në v. 2 dhe 5, ai bën një dallim midis respektimit të ligjit (lit. “veprat e ligjit”) dhe besimit të asaj që keni dëgjuar (lit. “dëgjimi i besimit”). Shprehja e fundit mund të përkthehet në mënyra të ndryshme, të tilla si “dëgjimi që vjen nga besimi”, “dëgjimi që shoqërohet me besim” ose, mundësisht, “mesazhi që prodhon [ose kërkon] besim” (shih të ngjashme shprehje në Rom. 10,17). Megjithëse këto interpretime kanë theksime disi të ndryshme, të gjitha ato komunikojnë idenë qendrore, ekziston një kontrast i mprehtë midis një jete me respekt të çifutëve dhe aktit të besimit të mesazhit të ungjillit.

I njëjti kontrast themelor shprehet nga Pali ndryshe në v. 3, duke filluar me Shpirtin kundrejt “përfundimit me mish” (të ndezur). Një përkthim jep klauzolën e dytë si më poshtë, “duke u përpjekur të arrish qëllimin tënd me përpjekje njerëzore”. Ky përkthim kap me saktësi mendimin, por errëson kontrastin midis fjalëve “mish” dhe “Shpirt”, e cila është një temë e përsëritur në letër (shih shënimet në 4,23, 29; 5,13, 16-26; 6,8, 12). Çështja për t’u theksuar këtu është se

Pali ka filluar të grupojë një larmi termash që përbëjnë dy sisteme të dallueshme, madje edhe kontradiktore. Atij i përkasin veprat e ligjit, mishi, skllavëria, mëkati, vdekja; tjetrit, besimi, Shpirti, trashëgimia dhe premtimi, liria dhe birësia, drejtësia dhe jeta. Grupi i parë karakterizon botën e keqe aktuale (1,4); e dyta pasqyron ardhjen e epokës së re, Jerusalemin qiellor (4,26).

Duke dëgjuar ungjillin e rremë të judaizatorëve, galatasit po mohonin përvojën e tyre të verifikueshme të marrjes së Shpirtit me gjithë fuqinë dhe mrekullitë e tij. Ata duhet të kuptojnë se kjo lëvizje përfaqëson një hap prapa. Në vend që të jetojnë si fëmijë të epokës që do të vijë, ata janë regresuar në gjërat elementare të kësaj bote (Krhs. 4,8-10).

3,6 – 4,7 **Argumentet themelore**

Apostulli tani vazhdon të japë një sërë argumentesh të arsyetuara me kujdes që përqendrohen në marrëdhëniet midis premtimit Abrahamik dhe dhënies së ligjit. v. 6 mund të shihet si fundi i paragrafit hyrës ose si fillimi i një paragrafi të ri. Në të dy rastet, ai shërben si një koment lidhës që nxjerr në pah çështjen reale para galatasve, domethënë, si të bëhesh një fëmijë i Abrahamit. Ndërsa Pali demonstroi se përgjigjja nuk mund të bëhet përmes respektimit të ligjit por përmes besimit (3,4-14), lind një pyetje tjetër e pashmangshme, Cili është atëherë funksioni i ligjit (3,15-25)?

⁶Si ndodhi me Abrahamin? *Abrahami i besoi* (premtimet të) *Perëndisë dhe kjo iu njoh për pafajësi*. ⁷Kështu, ju kuptoni se cilët janë pasardhësit e vërtetë të Abrahamit. Janë ata që u besojnë premtimeve të Perëndisë. ⁸Në të vërtetë, në Shkrimet e shenjta parathuhej se Perëndia do t'i shpallte të pafajshëm edhe popujt johebretë me anë të besimit të tyre. Ai ia shpalli Abrahamit më përpara lajmin e mirë në këtë fragment: *Nëpërmjet teje do t'i bekoj të gjitha kombet e botës*. ⁹Nga kjo del se këtë dhuratë do ta pranojnë të gjithë ata që i besojnë Perëndisë ashtu siç bëri Abrahami.

¹⁰Përkundrazi, kush mbështetet në veprat e Ligjit (për shpëtimin e vet), është i mallkuar. Në të vërtetë, thuhet: *Qoftë mallkuar secili që nuk mban dhe nuk zbaton gjithçka që është shkruar në Librin e Ligjit!* ¹¹Përveç kësaj, është e qartë që askush nuk mund ta marrë pafajësinë me anë të Ligjit, sepse, gjithashtu, në Shkrimin e shenjtë thuhet: *Merr pafajësinë dhe do të jetojë ai që i beson* (premtimit të) *Perëndisë*. ¹²Por Ligji nuk ka të

bëjë me besimin. Në vend të kësaj, thuhet: *Kush **bën** gjithçka që kërkohet në Ligj, do të jetojë.* ¹³Mesia na çliroi nga mallkimi që sjell Ligji duke e paguar me jetën e vet: e vuajti mallkimin në vendin tonë. Në të vërtetë, shkruhet: *Kush varet në dru, është i mallkuar nga Perëndia.* ¹⁴Kështu, te popujt joçifutë erdhi dhurata që i ishte premtuar Abrahamit. Në të vërtetë, të gjithë ata që besojnë në Jezusin, Mesinë, do ta marrin Shpirtin e premtuar.

3,6-14 **Premtimi Abrahamik.** Citimi nga Zan. 15,6 bëhet një faktor kyç për Palin, dhe ai do ta përdorë atë tekst përsëri në Rom. 4 ku ai zgjeron rëndësinë e Abrahamit. Çështja është e thjeshtë, nëse Zoti i dha llogari Abrahamit me drejtësi sepse ai besoi, atëherë me siguri fëmijët e vërtetë të Abrahamit janë ata që besojnë ashtu si ai (Krhs. Rom. 4,11-12). Përveç kësaj, Pali citon një deklaratë tjetër nga Zanafilla që përqendrohet në domethënien e jetës së Abrahamit për joçifutët, Të gjitha kombet do të bekohen përmes teje (Zan. 18,18; 22,18; Krhs. Zan. 12,3; 26,4 ; 28,14). Duket sikur ungujlli i lirisë së Palit ishte predikuar tashmë shumë përpara ardhjes së Krishtit.

Pasi ka identifikuar karakterin e marrëdhënies së Zotit me Abrahamin (6-9), apostulli vazhdon të zhvillojë një propozim negativ në variantin 10-14, një qëndrim i drejtë me Zotin duhet të vijë përmes besimit sesa ligjit, sepse ligji nuk mund të shfajesojë. Argumenti kryesor është në v. 11-12, dhe mbështetet nga një citim i dyfishtë, njëri nga Habakuku dhe tjetri nga Levitiku. Referenca për Hab. 2,4 zakonisht jepet (i drejti do të jetojë me anë të besimit. (Greqishtja e Palit, por jo teksti përkatës hebraik i DhV, mund të përkthehet gjithashtu “i drejti nga besimi do të jetojë”). Ky fragment është thelbësor për Palin. Në të vërtetë, ky citat shërben si tema nga e cila zhvillohet Letra drejtuar romakëve (Rom. 1,16-17).

Meqenëse teksti hebraik është përkthyer në mënyrë më të natyrshme «personi i drejtë do të jetojë me besnikërinë e tij», disa kanë argumentuar se Pali po keqpërdor DhV., i cili duket se po nxit bindjen ndaj ligjit të Zotit. Sidoqoftë, Hab. 2,4 është vetë një aludim shumë i qartë për Zan. 15,6 (të dyja fragmentet përdorin rrënjët kryesore hebraike për drejtësi dhe besim / besnikëri). Profeti mund të ketë pasur parasysh tërë jetën ‘e plotë të besimit’ të Abrahamit,

përfshirë gatishmërinë e patriarkut për t'i kushtuar Isakut, por me siguri që jeta duhet parë si një vepër e mirë e veprës fillestare të besimit. Megjithëse në kap. 3 Pali nuk i zhvillon implikimet etike të besimit, është e qartë nga 5,13 – 6,10 (dhe nga Rom. 6 – 8) se ai e konsideronte një jetë të bindur (besnikëri) si të pandashme nga besimi që shfajëson. Apostulli nuk po përdor Hab. 2,4 për qëllime që bien ndesh me origjinalin. Dikush madje mund të argumentojë se teologjia e tij e besimit dhe drejtësisë u rrit nga varësia e Habakukut nga modeli Abrahamik.

Gjithashtu problematike është mënyra se si Pali duket se e vendos Hab. 2,4 në kundërshtim me Lv. 18,5, “Njeriu që i bën këto gjëra do të jetojë prej tyre”, me konkluzionin se “ligji nuk bazohet në besim”. Pa diskutim, apostulli nje një kontrast themelor midis administratës së Moisiut dhe shërbesës së ungjillit (Krhs. 2 Kor. 3,6-18). Por, a do të thotë kjo se ai e shikon ligjin në vetvete si kundërshtar të parimit të besimit? Sigurisht që jo, pasi vetë konteksti i kap. 3, veçanërisht v. 21, e bën të qartë. Fokusi i gjithë këtij pasazhi është roli i ligjit për të marrë trashëgiminë, drejtësinë dhe jetën Abrahamike (shih veçanërisht v. 18). Ligji me të vërtetë do të binte ndesh me parimin e besimit nëse qëllimi i ligjit do të justifikonte. Me fjalë të tjera, ishin vetë judaizantët (shumë ndoshta tërheqës për Lv. 18,5 për pozicionin e tyre) që sollën ligjin dhe premtimin në kundërshtim duke u thënë joçifutëve se për të marrë premtimin Abrahamik ata duhet t'u nënshtrohen riteve ligjore.

Në çdo rast, Pali përdor kontrastin midis këtyre dy teksteve (Hab. 2,4 dhe Lv. 18,5) si provë që ligji nuk mund të sigurojë një qëndrim të drejtë me Zotin. Argumenti përsoset më tej, megjithatë, nga dy citime të tjera, njëri në v. 10, tjetri në v. 13. I pari vjen nga Lp. 27,26, i cili vendos një mallkim për këdo që nuk i kryen *plotësisht* punët e ligjit (me fjalë të tjera, ligji mallkon më tepër sesa shfajëson). E dyta vjen nga Lp. 21,23, të cilën Pali e merr si një parashikim të veprës mallkuese të Krishtit. Ne nuk duhet të dëshpërohemi për paaftësinë e ligjit për të shfajësuar dhe fuqinë e tij për të mallkuar. Krishti, me vdekjen e tij, na çliroi (shpengoi) nga ai mallkim dhe kështu solli në jetë premtimin Abrahamik përmes Shpirtit (14).

Si qëndron puna me Ligjin?

(Zan 12,7; Dal 12,40; Br 6,4)

¹⁵Vëllezër, po marr një shembull nga jeta e përditshme: askush nuk mund të anulohet një dispozitë ligjore e as t'i shtojë gjë asaj. ¹⁶Tani Perëndia ia dha premtimin Abrahamit dhe pasardhësit të tij. Në Shkrimin e shenjtë nuk thuhet «pasardhësve të tu» sikur të ishte fjala për shumë pasardhës, por «pasardhësit tënd». Atje është fjala vetëm për një pasardhës të veçantë, d.m.th. për Mesinë.

¹⁷Me këtë dua të them: Perëndia i dha Abrahamit një premtim ligjor. Ligji që erdhi katërqind e tridhjetë vjet më vonë, ♦ nuk mund ta anulohet këtë dispozitë ligjore, as edhe ta hedhë poshtë premtimin. ¹⁸Në qoftë se dhurata që Perëndia jep për trashëgim, do të varej nga zbatimi i Ligjit, atëherë nuk do të varej më nga premtimi. Megjithatë, Perëndia e tregoi zgjedhjen e Abrahamit me anë të premtimit që i dha.

¹⁹Po përse u dha Ligji atëherë? Ai iu shtua premtimit për të treguar ekzistencën dhe shkallën e mëkatit derisa të vinte pasardhësi i Abrahamit, për të cilin vlen premtimi. Ligji u dha në prani të engjëjve, dhe u shpalli nga një ndërmjetës (Moisiu). ²⁰Fakti që kishte një ndërmjetës, tregon se ky nuk ishte plotësimi i premtimit. Në të vërtetë, premtimi i Perëndisë nuk ka nevojë as për dëshmi engjëjllore, as për ndërmjetës, por jepet drejtpërdrejt nga vetë Perëndia.

♦ Këto premtime u përsëriteshin për hir të Izakut dhe Jakobit. Kështu Pali bën aludim për periudhën nga fundi i librit të Zanafillës deri në fillimin e librit të Daljes, d.m.th. 1876-1445.

Ligji ka të bëjë me shenjtërimin, jo justifikimin.

Ligji ka kufijtë e vet

(Zan 6,15; 21,2; Is 54,1; Zan 21,9.10)

²¹A do të thotë kjo se Ligji është në kundërshtim me premtimet e Perëndisë? Aspak! Por, në qoftë se njerëzimi kishte marrë një ligj që mund t'i sillte shpëtim, atëherë të gjithë do të mund të viheshin në rregull me Perëndinë me anë të tij. ²²Por në Shkrimin e shenjtë thuhet se mbarë bota gjendet nën pushtetin e mëkatit. Kështu, dhurata që është premtuar në bazë të besimit të Jezusi, Mesia, u jepet atyre që besojnë.

²³Para se të hapej udha e re, ne ishim të burgosur në burgun e Ligjit.

²⁴Ligji ishte mbikëqyrësi ynë f& derisa të vinte Mesia, për të na dhënë pafajësinë nëpërmjet besimit (te flijimi i tij pajtues). ²⁵Tani që erdhi koha e besimit të lajmit të mirë, Ligji nuk është më mbikëqyrësi ynë.

f& p.sh. Ligji vepronte si një disiplinuar i ashpër dhe e mbajti të paprekur kombin hebre.

3,15-25 Roli i ligjit.

Pasi u shpreh mjaft negativisht për ligjin, Pali mund të ketë ndërë nevojën për t'u zgjeruar se si ai ligj përshtatet në qëllimet e Zotit. Vetëm

cilat janë marrëdhëniet midis tij dhe premtimit për Abrahamin? Përgjigjja e tij përqendrohet në faktin se ligji është më vonë se dhënia e premtimit (15-18) dhe më herët se përmbushja e premtimit (19-25).

Së pari, atëherë, apostulli tregon se besëlidhja e ligjit u dha nga Zoti më shumë se katër shekuj pasi ishte vendosur besëlidhja Abrahamike. Pika e tij është e qartë, nuk mund të mendohet që besëlidhja e mëvonshme mund të zhbëjë atë të mëparshme. Por kjo në fakt do të bënte ligji nëse mund të ofronte trashëgiminë në një bazë tjetër nga ajo e një premtimi të hirshëm. Mësimi i judaizantëve në të vërtetë krijon një konflikt të padurueshëm midis dy besëlidhjeve (17). Trashëgimia vjen ose me anë të hirit ose me anë të veprave të ligjit; dhe meqenëse vjen nga e para, nuk mund të vijë nga e dyta (18; Krhs. Rom. 4,5). Në rrjedhën e argumentit, Pali u kujton galatasve diçka që ata (dhe ndoshta edhe judaizantët) pranuan, domethënë, premtimi për pasardhësin e Abrahamit gjën përmbushjen e tij në Krishtin (16). Kjo pikë do të bëhet e rëndësishme në argumentin që vijon.

Së dyti, Pali thekson se ligji erdhi më herët se, dhe në njëfarë kuptimi përgatiti rrugën për përmbushjen e premtimit (19-25). Pika kryesore këtu është karakteri i përkohshëm i ligjit të Moisiut. Është dhënë për një periudhë, deri në ardhjen e pasardhësit, Krishtit (19). Sapo realiteti i besimit erdhi në personin e Krishtit, funksioni mbikëqyrës i ligjit pushoi (25). Në vend që të binte në kundërshtim me premtimin, ligji i shërbeu qëllimeve të Zotit duke 'burgosur' nënshtetasit e tij mëkatore, duke i ruajtur dhe kufizuar ashtu si në botën romake, pedagogët (një skllav i ngarkuar me mbikëqyrjen e fëmijëve) disiplinon ata që ishin nën të. (Termi *paidagogos* ndodh në v. 24 dhe 25. Me fjalë të tjera, administrata e Moisiut ishte nënshtetuese të besëlidhjes Abrahamike dhe në fakt përgatiti nënshtetasit e saj për shfaqjen e ungjillit. Kjo ide shtjellohet më tej në 4,1-7.

Karakteri vartës i funksionit të ligjit paraqitet në mënyra të ndryshme në v. 19. Së pari, ai u shtua, d.m.th. nuk ishte besëlidhja origjinale. Së dyti, ai u dha për shkak të shkeljeve, që mund të nënkuptojë se ligji kishte për qëllim të frenonte mëkatën ose, më shumë gjasa, të demaskonte shkeljet (Rom. 3,19-20; 4,13-15; 5,13. Së treti, ai u vu në veprim përmes engjëjve nga një ndërmjetës, i cili sugjeron një

inferioritet ndaj besëlidhjes Abrahamike. Shkurtimisht, ligji nuk mund të japë jetë, nuk mund të shfaqësojë. Larg nga anulimi i karakterit hir të premtimit, ligji çon përpara qëllimet e Zotit dhe na mëson të vdesim sipas këtij ligji (2,19) në mënyrë që të shfajësohemi me anë të besimit.

²⁶Ju jeni fëmijë të Perëndisë, sepse jeni të lidhur me të nëpërmjet besimit të Jezusi, Mesia. ²⁷Ju u bashkuat me të kur u pagëzuat në emër të Mesisë. ²⁸Prandaj nuk ka rëndësi nëse jeni çifutë ose johebrenj, sklevër ose të lirë, burra ose gra. Me anë të lidhjes me Jezusin, Mesinë, ju të gjithë u bëtë një njeri i vetëm. ♦ ²⁹Në qoftë se i takoni Mesisë, jeni edhe trashëgimtarë të Abrahamit dhe merrni atë që Perëndia i premtoi atij.

4. Këtë dëshiroj t'ju shpjegoj me një shembull tjetër: biri që duhet të trashëgojë pronën e të atit, gjendet në një situatë të ngjashme me atë të skllavit derisa të jetë i ri, megjithëse në fund të fundit është pronar i gjithë pasurisë. ²Derisa është shumë i ri, ai u nënshtrohet personave që merren me punët e tij gjer në ditën që ka caktuar i ati. ³Po kështu, edhe ne gjendeshim nën pushtetin e fuqive engjëllore ndërmjetëse ♦♦ derisa ishim ende fëmijë. ⁴Por, kur erdhi koha e përcaktuar, Perëndia na dërgoi Birin e vet. Ai lindi si njeri që i nënshtrohet Ligjit ⁵për t'i çliruar të gjithë ata që ishin nën pushtetin e Ligjit, që ne të bëhemi fëmijë të Perëndisë. ⁶Perëndia dërgoi në ju Shpirtin e tij për të treguar se ju tani jeni fëmijët e tij. Ky Shpirt thërret: «Abba – O Atë!» ⁷Prandaj ti nuk je më skllav, por bir: e pasi je bir, atëherë, sipas vullnetit të Perëndisë, je edhe trashëgimtar i asaj që Perëndia u premtoi pasardhësve të Abrahamit.

♦ d.m.th. të barabartë të pranueshme për Zotin. Distinktivët ende mbeten mes, për shembull, burrave dhe grave, si dhe mes roleve të tyre në Kishë. ♦♦ Engjëjt administrojnë Ligjin me fuqi të deleguar.

3,26 – 4,7 **Përfundim, bir i vërtetë.**

Fjala “bij” (Gk. *huios*) është v. 26 është një term kyç që ishte paraqitur për herë të parë në fillim të këtij seksioni të rëndësishëm. Kjo është një e dhënë e rëndësishme për të kuptuar logjikën e argumentit të Palit. Ne mund të mendojmë për v. 26-29 si një përmbledhje të këtij argumenti. Por ashtu si një kompozitor nuk përsërit thjesht një temë në fund të një lëvizjeje simfonike, kështu që këtu Pali nuk është i kënaqur të flasë për birësinë Abrahamike. Në vend të kësaj, ai e çon idenë një hap më tej, Ju të gjithë jeni bij të Zotit (një koncept që ai do ta zgjerojë në 4,1-7). Temat e tjera të shquara në kapitull janë thurur në

këtë fragment, premtimi (14), trashëgimia (18) dhe besimi në Jezu Krishtin (22).

Përveç kësaj, dy pika të tjera të rëndësishme janë sjellë këtu për herë të parë. Së pari, uniteti në Krishtin. Sigurisht, nocioni se ungjilli ka zhbërë ndarjen midis hebreat dhe joçifutëve (Krhs. Ef. 2,11-18) qëndron pas gjithçkaje që Pali thotë në këtë letër. Sidoqoftë, në v. 28, apostulli i jep shprehje asaj të vërtete në mënyrë të fuqishme, duke theksuar se edhe ndarjet e tjera (skllav / i lirë, mashkull / femër) nuk kanë asnjë ndikim në qëndrimin tonë përpara Perëndisë. Ato janë po aq të pranueshme për Zotin. Sidoqoftë, karakteristikat mbeten akoma midis, të themi, burrave dhe grave, si dhe roleve të tyre në kishë. Ndërsa ky varg është përdorur dhe abuzuar në përpjekjen për të zhvilluar një etikë të krishterë, ne nuk kemi mundësi të injorojmë domethënien e tij të madhe për temën për së cilës bëhet fjalë. Dhe sidomos në ditët tona, kur jemi bërë shumë të vetëdijshëm për fuqinë shkatërruese të paragjykimeve – qoftë bazuar në identitetin etnik, pozicionin shoqëror ose gjininë – të dy duhet të gëzohemi me këtë ungjill që nuk konsideron asnjë preferencë shpirtërore dhe të mësojmë të sillemi në një mënyrë që paraqet atë të vërtetë përpara një bote të hutuar.

Tema e dytë e bërë e qartë këtu është ajo e bashkimit me Krishtin. Ideja sugjerohet tashmë nga theksimi i Palit në besimin në Krishtin, por rritet nga referimi për t'u pagëzuar dhe për t'u veshur me Krishtin (27; Krhs. Rom. 6,1-4; 13,14; Ef. 4,24 ; Kol. 3,10), me deklaratën se ne jemi një në Krishtin (28) dhe nga komenti përmbledhës që i përkasim Krishtit (29). Është e vështirë të ekzagjerosh rëndësinë e kësaj doktrine për mësimet e Palit; kjo është ajo që i jep koherencë gjithçkaje që ai thotë për shpëtimin. Ne fillojmë të shohim më qartë pse Pali foli për Krishtin si pasardhës, ne jemi pasardhës shpirtërorë të Abrahamit vetëm për aq kohë sa gëzojmë bashkimin dhe solidaritetin me Pasardhësin.

Një lexim sipërfaqësor i 4,1-7 mund të sugjerojë që këtu apostulli po fillon një seksion të ri. Në fakt, kjo është pjesë e përfundimit të argumentit të tij doktrinar. Ai përbëhet nga një ilustrim që sqaron atë që u tha më parë në lidhje me funksionin mbikëqyrës të ligjit. Ajo që

është më e rëndësishme, pasazhi shërben për të sjellë në një kulm të fuqishëm doktrinën e birësisë.

Figura e *paidagogos* (e përdorur në greqisht e 3,24-25) u jep vendin asaj të kujdestarëve dhe të besuarve në 4,2. Meqenëse ata janë me të vërtetë të ngarkuarit, djali i familjes nuk ndryshon shumë nga një skllav në një aspekt të rëndësishëm – posedimi i trashëgimisë. Fëmija duhet të presë gjendjen sovraane të babait në ditën e caktuar. Izraelitët janë akoma kryesisht në pikëpamje këtu (ata nën ligj, v. 5), por Pali na jep një term të ri, *stoicheia* (parimet themelore, v. 3; shih gjithashtu v. 9), që e lejon atë të shtrijë referencën edhe për joçifutë. Çështja duket të jetë se ashtu si paganët u nënshtrohen disa parimeve themelore të rituslrvr, kështu që në njëfarë kuptimi ishin çifutët. (Përndryshe, disa studiues besojnë se termi mund t'u referohet fuqive engjëllore dhe djallëzore; Krhs. Kol. 2,18, 20.). Engjëjt administruan Ligjin me kompetenca të deleguara.

Sidoqoftë, kjo gjendje e ngjashme me skllavin mbeti deri në kohën e përbushjes, kur Biri i Zotit u bë njeri dhe iu nënshtrova të njëjtit ligj në mënyrë që të mund të na çlironte dhe të na birësojë (4-5). Në këtë pikë apostulli rivendos temën e Shpirtit, me të cilën ai fillimisht u ishte drejtuar galatasve (3,3; Krhs. Gjithashtu 3,14 dhe ndoshta referimi për pagëzimin në 3,27). Vetëm tani domethënia e Shpirtit është e lidhur drejtpërdrejt me doktrinën e birësisë. Meqenëse kemi marrë Shpirtin e Birit të Zotit, zemrat tona janë të vetëdijshme se Zoti është Ati ynë dhe se ne jemi trashëgimtarë të plotë. Vini re me kujdes zgjerimin e këtyre ideve në Rom. 8,14-17, 26-27.

4,8-31 **Ankesat e mëtejshme**

Megjithëse, në mënyrë rigorozë, Pali ka përfunduar argumentimin doktrinor, ai dëshiron ta përforcojë mësimin e tij duke iu drejtuar përvojës së galatasve (8-20) dhe dëshmisë së vetë ligjit (21-31).

4,8-20 **Një thirrje për përvojën e galatasve.**

Kujdesi i Palit për galatasit

⁸Mendonit për kohën kur nuk e njihnit ende Perëndinë; ju u shërbenit atëherë qenieve shpirtërore që nuk janë hyjni. ⁹Tani ju e njihni

Perëndinë, ose më mirë, Perëndia ju njeh ju. Si mund të ktheheni atëherë te fuqitë engjëjllore ndërmjetëse të dorës së dytë? A doni që t'u nënshtrohni rishtas atyre? ¹⁰Ju kremtoni me kujdes disa ditë, muaj, stinë e vite! ¹¹Ju më shqetësoni! A do të shkojnë kot të gjitha mundimet e mia për ju?

¹²Ju lutem, vëllezër, njëjtësohuni me mua: lirohuni nga Ligji hebre, siç u lirova unë, për hirin tuaj. Nuk më keni bërë asgjë të keqe – kthehuni te besnikëria ndaj meje! ¹³Ju kujtohet kur isha herën e parë mes jush dhe si jua shpalla lajmin e mirë të shpëtimit. Isha i sëmurë, ¹⁴dhe gjendja ime ju vuri në një provë të vështirë. Megjithatë, nuk më përbuzët e as ndjetë neveri për mua. Përkundrazi, më pranuat si engjell nga Perëndia, dhe si vetë Jezusin, Mesinë. ¹⁵Atëherë ishit shumë të gëzuar. Ç'ndodhi? Unë vetë mund të pohoj se po të ishte e mundur, ju do të kishit nxjerrë sytë tuaj për të m'i dhënë mua. ¹⁶A u bëra unë armiku juaj ngaqë ju thashë të vërtetën? ¹⁷Ata njerëz tregojnë shumë kujdes për ju, por nuk kanë qëllime të mira. Ata nuk duan gjë tjetër veçse t'ju ndajnë prej meje, që të bëheni dishepuj të tyre. ¹⁸Është mirë t'i dëgjoni me kujdes fjalët e të tjerëve, por duhet të dëgjoni vetëm njerëzit e ndershëm, gjithnjë, e jo vetëm kur unë jam ndër ju.

¹⁹O fëmijët e mi, unë vuaj përsëri nga vuajtjet që një nënë provon në kohën e lindjes, derisa te ju të formohet pjekuria që i përket vetë Mesisë.

²⁰Oh, sa dëshiroj tani të gjendem mes jush për të gjetur fjalët e përshtatshme për t'ju bindur. Nuk di nga t'ia mbaj për t'u bërë me ju!

V. 8-11 u kujtojnë galatasve jetën e tyre në paganizëm. Ky fragment është diçka si një urë për në tjetrën (12-20), por do të ishte gabim ta shikonim atë thjesht si parantezë dhe të mos vlerësonim se vijon pas një deklarate të fortë (7). Çështja e këtij paragrafi është fakti i frikshëm se galatasit, të cilët në fakt kanë provuar epokën e ardhshme (4), po ktheheshin në skllavëri. Kontrasti bëhet më goditës nga koncepti i “njohjes së Zotit”, praktikat e tyre të hershme mund të shpjegohen me anë të faktit se ata nuk e njihnin Zotin, por një sjellje e tillë është e papërfytyrueshme tani që ata e njohin atë. Pali më pas i cilëson fjalët e tij duke theksuar se në vend që të thotë se galatasit e njohin Zotin është më e përshtatshme të thuash se ata njihen nga Zoti, sepse ai filloi dhe krijoi marrëdhënien. Ky paragraf i shkurtër përfundon me një deklaratë të mbushur me patos (11), e cila kujton 2,2 dhe 3,4 dhe e cila çon natyrshëm në pjesën më personale që vijon.

V. 12-20 nuk janë të lehta për t'u kuptuar. Pasazhi mjegullohet nga aludimet për ngjarje me të cilat galatasit ishin mjaft të njohur, por për të

cilat ne nuk dimë asgjë. Për më tepër, gjuha e Palit është emocionuese dhe e shkurtuar. V. 16 duket se sugjeron që kishte pasur njëfarë komunikimi midis Palit dhe galatasve pasi kërcënimi i judaizantëve ishte bërë i ndjerë. Më tej, fjalët “Nuk më ke bërë asnjë të keqe” (12) kuptohet natyrshëm si një përgjigje ndaj diçkaje që mund të jetë thënë nga galatasit. Nga ana tjetër, referenca e qartë në v. 13-15 nënkupton që Pali gjithashtu ka në mendje ungjillëzimin e tyre fillestar, “Në atë kohë, edhe pse nuk isha judaizant, por më tepër isha bërë si ti, ti, larg nga të padrejtët ndaj meje, më priti shumë mirë”.

Edhe pse është e vështirë të zgjidhësh detajet e këtij pasazhi, shtytja themelore e tij është mjaft e qartë. Qëndrimi i galatasve ndaj Palit kishte ndryshuar dukshëm. Nëse ata do të kujtojnë kontaktet e tij të hershme me ta – si sëmundjen e tij dhe qëndrimin e tyre të mirë ndaj tij – ata me siguri do të rishikonin sjelljen e tyre të tanishme. Kjo sjellje, në njëfarë mënyre, është rezultat i disa individëve që duan që galatasit t’u kushtojnë vëmendje ekskluzive atyre dhe kështu të mbyllin ndikimin e Palit (17). Galatasit duhet të marrin në konsideratë me kujdes motivet e këtyre njerëzve (kështu v. 18, një deklaratë e vështirë që mund të përkthehet në disa mënyra).

Pali e përfundon këtë pjesë me një vërejtje tjetër pikante (19-20). Ankthi i tij emocional në marrëdhëniet me galatasit mund të krahasohet vetëm me dhimbjet e lindjes. Pastaj, me një përzierje të qëllimshme të metaforave, apostulli identifikon nevojën e tyre më themelore, domethënë, që Krishti të formohet në to. Me fjalë të tjera, ato duhet të shndërrohen në imazhin e Krishtit (Rom 8,29). Zemra baritore e Palit zbulohet në këto fjalë dhe në dëshirën e tij të fortë për t’i vizituar ata në mënyrë që ai të mund të fliste me ta ballë për ballë.

Dy bijtë e Abrahamit

²¹E ju dëshironi të jeni nën Ligjin hebre! Më thoni, a nuk dëgjoni se ç’thuhet në Ligj? ²²Në librin e Ligjit të Moisiut është shkruar se Abrahami kishte dy djem: njërin prej skllaves, Hagarës, e tjetrin prej gruas së lirë, Sarës. ²³Biri i tij, ai prej skllaves, lindi natyrshëm, kurse ai prej gruas së lirë me fuqinë e premtimit. ²⁴Por ky tregim ka një kuptim tjetër të fshehur nga pas: këto gra simbolizojnë dy rende të ndryshme. Rendi i parë, i cili u paraqit me Hagarën, u përrua në malin e Sinait dhe lindi fëmijë të skllavëruar. ²⁵Fjala Hagar simbolizon malin e Sinait

në Arabi. ♦ Ky mal i përgjigjet Jerusalemit të tanishëm (d.m.th. judaizmit); ajo jeton me fëmijët e tij në skllavëri. ²⁶Përkundrazi, Jerusalemi qiellor është i lirë – kjo është nëna jonë. ²⁷Për atë thuhet: *Gëzohu, megjithëse je pa fëmijë! Tani do të kesh më shumë fëmijë se një grua që nuk është braktisur kurrë nga burri i saj!*

²⁸Vëllezër, me ju është porsë me Izakun – ju jeni fëmijët e Perëndisë në bazë të premtimit të Tij. ²⁹Por edhe atëherë biri i lindur natyrshëm e përndiqte tjetrin, të lindurin me anë të veprimit të Shpirtit të Perëndisë. Ashtu ndodh edhe tani. ³⁰Por ç'thuhet në Shkrimin e shenjtë? *Largoje këtë skllave dhe djalin e saj, sepse biri i skllaves nuk duhet të marrë pjesë në trashëgim bashkë me djalin e gruas së lirë.* ³¹Kështu, o vëllezër, ne nuk jemi bijtë e skllaves, por bijtë e së lirës.

♦ d.m.th. Nabateja – krahinë që shtrihej nga gadishulli i Sinait deri në krahinë në lindje të Galileesë, por që nuk përshinte Arabinë e sotme.

4,21-31 **Një thirrje për dëshminë e vetë Torës.**

Trajtimi i këtij pasazhi si një apelim tjetër – dhe kështu jo si pjesë e argumentit themelor – mund të sugjerojë që paragrafi nuk është shumë i rëndësishëm. Në të vërtetë, disa e konsiderojnë ironinë e v. 21 si provë që Pali nuk do të thotë me të vërtetë atë që po thotë. E vërteta është, megjithatë, se historia Hagara-Sara luan një rol shumë të rëndësishëm në përpjekjen e Palit për të bindur galatasit. Për më tepër, dallimi specifik midis Jishmaelit dhe Isakut do të bëhet thelbësor ndërsa apostulli shtjellon doktrinën e tij në Letrën drejtuar Romakëve (kap. 9, veçanërisht v. 6-12). Megjithatë, është me vend të pranojmë se kjo histori e Zanafillës nuk është baza e pikëpamjes së tij për justifikimin, një doktrinë që u shpjegua qartë në kapitullin e mëparshëm. Mund të jetë edhe rasti që historia ishte sjellë nga ana e judaizantëve vetë dhe kështu Palit iu desh t'i përgjigjej (sidoqoftë ky sugjerim nuk mund të provohet).

Shumë diskutime kanë rrethuar kuptimin e v. 24, “Këto gjëra” mund të merren në mënyrë figurative. Pali përdor termin grek *alegorumenë* dhe kështu një përkthim më i mirëfillt mund të jetë: “Këto gjëra janë shkruar në mënyrë alegorike”, ose “Këto gjëra mund të interpretohen në mënyrë alegorike”. Bëhet fjalë për një midrash. Padyshim që Pali nuk po përdor metodën alegorike të bërë të famshme nga Philo i Aleksandrisë, e cila minimizoi me forcë (ose madje mohoi) karakterin historik të DhV. narrative dhe që shërbeu si mjet për

formulimin e sistemeve filozofike komplekse. Në funksion të kuptimit disi të specializuar që termi alegori ka sot në mendjet e shumë njerëzve (termi përkatës grek mund të përdoret në mënyra të ndryshme, më të përgjithshme), është ndoshta mashtruese ta përdorësh atë në përshkrimin e asaj që Pali po bën në këtë pasazh.

Nga ana tjetër, nuk ka dyshim që apostulli këtu sheh diçka që nuk është pjesë e asaj që ne zakonisht e quajmë “kuptimi historik” i një pasazhi. Autori i rrëfimit të Zanafillës, për aq sa dikush mund të tregojë, nuk po kërkonte të bënte dallimin midis dy besëlidhjeve dhe as nuk po përpiquej të përshkruante marrëdhëniet midis judaizantëve dhe joçifutëve. A është Pali duke shpjeguar keq DhV-në?

Është me rëndësi të kihet parasysh se gjatë gjithë historisë së shpengimit mund të shihen modele të qarta në mënyrën se si zhvillohen ngjarjet. Ndoshta më e dukshme është modeli i, provës që rezulton në mosbindje ‘, parë qartë në Adam, dhe izraelitët në shkretëtirë, të thyer më pas nga Jezusi në tundimin e tij. Veçanërisht e rëndësishme është dallimi midis natyres dhe mbinatyrshmërisë, d.m.th. atë që njerëzit priren të bëjnë në forcën e tyre kundrejt asaj që varen nga fuqia e Zotit për të arritur. Ky parim është komunikuar shumë herë në historinë biblike, dhe historia e Jishmaelit dhe Isakut është një shembull veçanërisht i fuqishëm. Me siguri Zoti po e mësonte popullin e tij të varej nga ai për shpëtimin e tyre. Çfarë mund të jetë më e përshtatshme sesa të nxirrni në pah atë parim dhe ta zbatoni atë në polemikën galatiane?

Nga disa ide interesante të nënkuptuara nga këto kontraste, të paktën dy kërkojnë vëmendje të veçantë. Së pari, vini re referencën për Jerusalemin e tanishëm kundër atij nga lart (25-26). Është e qartë se mendimi i Palit ndikohet fuqimisht nga një pamje ‘eskatologjike’ ose ‘ditët e fundit’ të historisë biblike, sipas së cilës ardhja e Krishtit thuhet se do të sjellë në epokën e ardhshme. Pika u shfaq në 1,4 dhe mbështet pasazhe të tilla ‘përmbushjeje’ si 3,23-25 dhe 4,4 (Krhs. gjithashtu 1 Kor. 10,11).

Së dyti, vini re kontrastin midis mishit dhe premtimit / Shpirtit në v. 23, 29. Ky kontrast u shfaq për herë të parë në 3,4, kështu që është domethënëse që kjo pjesë qendrore e letrës fillon dhe mbaron me një

referencë të tillë. Këto terma lidhen fort me kuptimin ‘e ditëve të fundit’ të ungjillit. Mishi – d.m.th natyra njerëzore e rënë duke punuar në forcën e vet natyrore – është karakteristika dalluese e epokës aktuale. Nga ana tjetër, Shpirti i Shenjtë përruron epokën e ardhshme, kështu që të krishterët madje mund të thuhet se janë ulur në parajsë (Ef. 2,6; Krhs. Fil. 3,20; Kol. 3,1-4). Rëndësia etike e këtij kontrasti është zhvilluar në 5,13-26.

5,1 – 6,10 **Udhëzimet e Palit**

Siç është e zakonshme në letrat e tij, Pali ndjek pjesën e doktrinës me një grup thirrjesh për veprim. Është e diskutueshme nëse kjo pjesë fillon në 5,1-2 ose 5,13. Sigurisht, v. 1-12 përfshin shumë përmbajtje doktrinale dhe fakti që çështja kryesore në ato vargje është rrethprerja nuk duhet të injorohet. Sidoqoftë, ekziston një zhvendosje e dukshme e tonit në v. 2 (v. 1 shërben për një funksion tejkalimi dhe lehtësisht mund të shihet si përfundim i kap. 4). Çështja nuk është e një rëndësie të madhe.

Më domethënës është vendimi për të përshkruar këtë pjesë si “komandat e Palit”. Një titull i tillë nxjerr në pah një nga problemet më interesante që lindin këtu. Si pajtohet Pali me të gjitha deklaratat e tij negative në lidhje me ligjin me shumë komanda të përfshira në letër? A ka ndonjë mospërputhje themelore në teologjinë e Palit kur ai duket se inkurajon galatasit për të përmbushur ligjin (5,14) ose kur ai thotë se duhet të bëjmë gjëra kundër të cilave nuk ka ligj (5,23)? Kjo çështje duhet të mbahet në mend kur bëni një përpjekje për të kuptuar mësimet e Palit.

5. Mesia na lironi që të mbetemi të lirë. Prandaj qëndroni të patundur dhe mos pranoni të skllavëroheni përsëri.

Mos pranoni t’ju hiqet liria

(Lev 19,18)

²Më dëgjoni! Unë, Pali, po ju them: në qoftë se pranoni të rrethpiteni, Mesia nuk do t’ju sjellë më asnjë dobi! ³Përsëri po i them me këmbëngulje secilit që pranon të rrethprietet: e detyron veten të zbatojë tërë Ligjin hebre. ⁴Ju që kërkoni ta merrni pafajësinë me zbatimin e Ligjit, ♦ i shkëputët marrëdhëniet me Mesinë; morët më kot mëshirën e Perëndisë.

⁵Përsa na përket neve që e morëm Shpirtin e shenjtë, presim me padurim fazën e fundit të shpëtimit tonë – ringjalljen. ⁶Në të vërtetë, në qoftë se jemi të lidhur me Mesinë, nuk vlen gjë as rrethprerja dhe as rrethpaprerja, por besimi që vepron me anë të dashurisë.

⁷E filluat shumë bukur. Po kush ishte ai që ju pengoi kështu, që tani nuk i nënshtroheni më së vërtetës? ⁸Ajo që ju thanë për t'ju bindur, nuk vjen nga Perëndia që ju ka thirrur. ⁹Mendoni pak: pak tharm fryn mbarë brumin. ¹⁰Por unë kam besim te Zoti, dhe kjo më jep siguri që ju do të ktheheni në rrugën e drejtë. E ai që ju ngatërron, do të marrë dënimin e tij, pavarësisht nga pozita e tij. ¹¹Në qoftë se me të vërtetë predikoj nevojën për rrethprerjen, përse do të vazhdonin të më përndiqnin? Atëherë predikimi im për shpëtimin vetëm me anë të vdekjes së Mesisë në kryq, nuk do të zemëronte askënd. ¹²Në qoftë se ata që ju ngatërrojnë, i japin kaq rëndësi rrethprerjes, pse të mos kthehen plotësisht te paganizmi duke u tredhur?

♦ d.m.th. legalizmi – shpëtimi me anë të veprave, respektimi i rregullave.

5,1-12 Lidhur me rrethprerjen

Deklarata solemne e v. 2 (krhs. 2,21), e kombinuar me gjuhën e frikshme të v. 4 (Krhs. 1,6), tregon jo thjesht se rrethprerja nuk ka vlerë pozitive, por që për galatasit është në të vërtetë e dëmshme. Nga një këndvështrim, është çështje indiference nëse dikush është rrethprerë apo jo (shënimi v. 6 dhe paralelet në 6,15 dhe 1 Kor. 7,19). Sidoqoftë, për një joçifut që t'i nënshtrohet rrethprerjes si një shenjë e nënshtimit ndaj ligjit do të ishte 'e dëmshme dhe fatale në vetvete.

Pali i mbështet deklaratat e tij të forta në dy mënyra. Së pari, në v. 3 ai argumenton se akti fillestar i rrethprerjes nënkupton një angazhim për të bërë gjithçka që thotë ligji (Krhs. Jak. 2,10-11). Kushdo që vendos besim në punën e tij ose të saj duhet të kuptojë se Zoti kërkon përsosmëri (Mt. 5,48). Judaizmi i ditës së Palit, në përgjithësi, nuk e kuptonte plotësisht këtë koncept. Pjesa më e madhe e interpretimit rabinik konsistonte në përpjekje për të zbutur kërkesat e rrepta të urdhrave biblik, me rezultatin e pashmangshëm që njerëzit menduan se mund të kënaqnin vërtet kërkesat e Zotit me përpjekjet e tyre.

Së dyti, në v. 5-6 Pali pretendon se përvoja e vërtetë e krishterë karakterizohet nga besimi. Ky është një besim i pritjes së fortë, ai pret me padurim demonstrimin përfundimtar të drejtësisë të Zotit, kur e vërteta e tij do të shfaqësohet dhe populli i tij do të marrë verdiktin

përfundimtar të “pafajësisë”. Është gjithashtu një besim i gjeneruar dhe i mbështetur nga prania e Shpirtit; edhe një herë, Pali thekson rolin thelbësor të luajtur nga Shpirti i Shenjtë në jetën e të krishterit. Më në fund, ky besim po funksionon shumë përmes shërbesës së dashurisë (folja greke në v. 6, *energeo*, duke shprehur vetveten). “Për zbulimin e idesë themelore të apostullit për natyrën e fesë, nuk ka fjali më të rëndësishme në të gjithë letrën, nëse, me të vërtetë, në ndonjë nga letrat e Palit” (Nuk duhet të mendohet se besimi i Palit kundër veprave të ligji do të thotë që besimi është pasiv. Përkundrazi, besimi bën të mundur një punë të mirëfilltë. Ky parim përgatit rrugën për udhëzimet në v. 13-26.

Para se të transferohet tek ata, Pali duhet të lëshojë edhe një apelim tjetër personal. Në një masë të madhe v. 7-12 janë një sulm ndaj opozitës. judaizantët po i bëjnë galatasit të pengohen. Mësimi i tyre, i cili vepron si maja, është i papajtueshëm me thirrjen hyjnore. Pali është i bindur se ata do të gjykohen dhe madje shpreh një dëshirë që ata të gjymtohen (ndoshta një aludim në praktikën gjymtuese të paganëve në Azinë e Vogël, por ka shumë të ngjarë edhe një referencë për tredhjen, e cila, rastësisht, skualifikoi burrat hebrenj për t’u bërë priftërinj) Në v. 11 ai gjithashtu mbron veten nga akuza e dukshme se ai ishte jokonsekuent dhe se, kur i shkonte për shtat, ai mbështeste rrethprerjen (mbase një aludim se Timoteu ishte bërë synet; Vap. 16,1-3).

‘Negativizmi ‘i këtyre vargjeve nuk duhet të errësojë se cili është qëllimi kryesor i Palit. Ai dëshiron të shprehë besimin e tij te galatasit. Përgjigjja e tyre fillestare ndaj ungjillit (Ju po zhvillonit një garë të mirë, v. 7; Krhs. 4,13-16) e inkurajon atë të besojë se ata nuk do të marrin asnjë këndvështrim tjetër (10). Arsyja e vetme që ata janë lëkundur është ndikimi i jashtëm i judaizantëve, kështu që apostulli ngushëllohet me faktin se kishte prova të mira për vërtetësinë e besimit të galatasve. (krhs. gjithashtu inkurajimi i Hebr. 6,9-12 pas fjalëve të forta në fillim të atij kapitulli.)

Të liruar për dashuri

¹³Perëndia ju ka thirrur në liri, vëllezër. Por mos e shfrytëzoni këtë liri për të jetuar në mënyrë egoiste. Përkundrazi, shërbejini njëri-tjetrit me

dashuri. ¹⁴I tërë Ligji plotësohet me zbatimin e këtij urdhri: Duaje të afërmin tënd si veten!

¹⁵Në qoftë se e kafshoni dhe e hani njëri-tjetrin si kafshët e egra, atëherë kini kujdes që të mos gërshtoheni!

¹⁶Me këtë dua të them: t'ju drejtojë Shpirti i Perëndisë, dhe atëherë nuk do të jetoni më sipas dëshirave të natyrës suaj mëkatore. ¹⁷Natyra mëkatore lufton kundër shpirtit, dhe shpirti lufton kundër natyrës mëkatore: të dy luftojnë kundër njëri-tjetrit, kështu që nuk mund ta bëni të mirën që doni. ¹⁸Por, në qoftë se jeta juaj caktohet nga Shpirti i Perëndisë, atëherë i shpëtoni rrethit vicioz të Ligjit (dhe mëkatit).

¹⁹Se në ç'drejtim të çon natyra mëkatore, është e qartë: imoraliteti, prishja dhe shthurja, ²⁰idhujtaria dhe magjia, grindja, qëndrimi armiqësor, rivaliteti, shpërthimi i zemërimit, dëshira për hakmarrje, mosmarrëveshja dhe përçarja, ²¹smira, pija dhe grykësia, dhe shumë vese të tjera. Po ju paralajmëroj siç bëra më parë: kush bën gjëra të tilla, për të nuk ka vend në mbretërinë e Perëndisë.

²²Përkundrazi, Shpirti i Perëndisë bën që të rritet si fryt një shumicë të mirash, si: dashuria, gëzimi, paqja, durimi, dashamirësia, mirësia, besnikëria, ²³butësia dhe vetëkontrolli. Kush sillet kështu, jeton në përputhje me vullnetin e Perëndisë. ♦ ²⁴Kjo vlen për të gjithë ata që i takojnë Jezusit, Mesisë; sepse e kanë gozhduar në kryq ♦♦ natyrën e tyre mëkatore bashkë me të gjitha lakmitë dhe veset e saj.

♦ d.m.th. këto cilësi na mundësojnë që ta përmbushim Ligjin në një mënyrë të re. ♦♦ Kjo i referohet statusit tonë ligjor. Shpirti na ndihmon ta bëjmë këtë një realitet.

Ndarja e barrës

²⁵Në qoftë se i takojmë Shpirtit të shenjtë, të jetojmë nën drejtimin e këtij Shpirti. ²⁶Të mos jepemi pas vetëkrenarisë, sepse kjo të çon në smirë për njëri-tjetrin.

5,13-26 Lidhur me dashurinë

Ai që i thirri galatasit me hir (8; Krhs. 1,6) i thirri ata të ushtrojnë të drejtat dhe të gëzojnë bekimet e lirisë (13a). Sidoqoftë, Pali e di se liria mund të shndërrohet në liri të tepruar dhe kështu ai duhet të bëjë të qartë se cilat janë detyrimet e larta të atyre që janë liruar. Në këtë fragment apostulli hyn në disa detaje ndërsa përshkruan si abuzimin e lirisë ashtu edhe përdorimin e saj të drejtë.

Liria abuzohet kur bëhet një justifikim për të kënaqur natyrën mëkatore (13b; ndezur. “Një pretekst për mishin”). Pali është shumë specifik për llojin e sjelljes që ka në mendje. Në v. 19-21 ai madje rendit veprimet e natyrës mëkatore (të ndezura “veprat e mishit”). Këto

veprime duket se shihen se bien në katër grupe, papastërtia seksuale, idhujtaria, përçarja dhe mosdurimi. Shumica e mëkateve të listuara nga Pali i përkasin kategorisë së tretë dhe kjo sugjeron që galatasit ishin veçanërisht të ndjeshëm ndaj mëkateve që përfshinin marrëdhënie personale. Ky sugjerim konfirmohet nga theksi që apostulli i jep këtij problemi. Në v. 15 ai flet për rrezikun që ata mund të shkatërrojnë njëri-tjetrin duke përgënjeshtruar dhe duke gllabëruar. Dhe në fund të paragrafit ai shton një paralajmërim të fundit kundër mendjemadhësisë dhe zilisë (26).

Implikimet e një sjelljeje të tillë duhej të ishin të njohur për galatasit, apostulli i kishte paralajmëruar ata në një rast më të hershëm që ata që jetojnë kështu nuk do të trashëgojnë mbretërinë e Zotit (21). Ishte me të vërtetë ironike që këta të krishterë, të cilët ishin joshur nga një mesazh i zbatimit të ligjit, duhet të binin në sjellje që binte në kundërshtim të qartë me besimin e tyre. Theksimi i tyre te mishi – fjalë për fjalë, përmes rrethprerjes, por më e rëndësishmja, përmes varësisë së tyre nga përpjekja e tyre – i bëri ata që vërtet të kryenin punët e mishit në një kuptim tjetër. Përpjekjet tona për ta kënaqur Perëndinë me forcën tonë rezultojnë vetëm në sjellje mëkatore.

5, 23 Asnjë nga këto cilësi nuk është në kundërshtim me Ligjin d.m.th. këto cilësi na mundësojnë ta përmbushim Ligjin në një mënyrë të re.

5,24 Dhe ata që i përkasin Jezusit, Mesisë, kanë vrarë natyrën e tyre më të ulët me të gjitha pasionet dhe dëshirat e saj. Kjo i referohet statusit tonë juridik. Shpirti na ndihmon ta bëjmë këtë realitet.

Pali gjithashtu e bën të qartë se cili është përdorimi i duhur i lirisë, shërbej [lit. jini skllëvër të] njeri-tjetrit në dashuri. I gjithë ligji përmbledhet në një urdhër të vetëm: ‘Duaje të afërmin tënd si veten tënde (13c-14). Parimi i një besimi pune (6) është zhvilluar tani. Dhe ndërsa ai kishte renditur veprat e natyrës mëkatore, kështu që ai specifikon llojin e sjelljes që rrjedh nga bashkimi me Shpirtin e Shenjtë (22-23). Vlen të përmendet se fryti i Shpirtit këtu përbëhet kryesisht nga qëndrime dhe veprime që rrisin marrëdhëniet personale, pikërisht dobësinë e madhe të galatasve. Cilësitë e gëzimit dhe paqes ndoshta nuk u referohen ndjenjave subjektive, por mënyrës sesi ne

trajtojmë njëri-tjetrin. Edhe termi besim mund të kuptohet si “besnikëri”, përsëri në marrëdhëniet personale. Ekziston gjithashtu theksi mbi mirësinë dhe durimin.

Por si mund t’i arrijmë këto qëllime? Si të krishterë, shpesh dëshirojmë të kemi formula të shpejta që kujdesen për problemet tona shpirtërore. Materiali biblik i reziston këtij lloj qëndrimi. Megjithatë, nëse ka ndonjë fragment që tingëllon si një formulë për shenjtërimin, ai është Gal. 5,16. Kështu që unë them, jeto sipas Shpirtit dhe nuk do të plotësosh dëshirat e natyrës mëkatore. Ndërsa Pali vazhdon të shpjegojë në vargun vijues, Shpirti dhe natyra mëkatore (mishi) përjashtojnë reciprokisht. Kështu, nëse jemi të zënë duke e kënaqur të parën, nuk do t’i kënaqim të dytat.

Vini re, për më tepër, se udhëzimet e Palit (“domosdoshmëria”) janë të rrënjësura në faktet e përvojës sonë të krishterë (“treguesi”). Arsyeja që ne mund të inkurajohemi në jetën tonë shpirtërore është se kur vendosëm besimin tonë në Krishtin, ne i dhamë një goditje fatale fuqisë së mishit (24; Krhs. Rom. 6,1-4). Pra, nëse jeta jonë buron nga Shpirti, është e përshtatshme – me të vërtetë, na takon neve – të sillemi sipas udhëzimit të tij.

Më në fund, vini re se si ky fragment na ndihmon të kuptojmë pak më mirë mësimet e Palit për ligjin. Megjithëse ai më herët foli shumë ashpër kundër përdorimit të ligjit si një mjet për të fituar trashëgiminë, ai nuk e vë në dyshim vlerën e ligjit si një zbulim i asaj që është vullneti i Zotit për ne. Nëse jeta jonë drejtohet nga Shpirti, ne nuk i nënshtrohemi fuqisë dënuese të ligjit dhe kështu nuk duhet të kemi frikë prej tij. Prandaj është e drejtë që ne të ‘përmbushim’ ligjin (14), të kryejmë ato veprime që ligji nuk i dënon (23). Këtu është liria vërtet.

6. Edhe në qoftë se gjeni një bashkëbesimtar në faj, duhet të tregoni se ju drejton Shpirti i Perëndisë. Kthejeni një bashkëbesimtar të tillë me zemërbutësi në rrugë të drejtë. Kini kujdes që të mos bini edhe ju në faj. ²Njëri ta ndihmojë tjetrin, t’i mbajë atij barrën. Kështu plotësoni ligjin e Mesisë. ³Kush lartësohet pa arsye përmbi tjetrin, mashtron veten. ⁴Secili të ketë kujdes ta vlerësojë shërbimin e tij sipas kriterit të Perëndisë. Atëherë nuk do të pretendojë se shërbimi i tij vlen më shumë se shërbimi i tjetrit. ⁵Mjafton që për këtë t’i japë llogari Perëndisë.

⁶Kush merr mësim në mësimet e fesë, duhet të japë ndihmesën e tij, sipas mundësisë, për t'i mbuluar shpenzimet e jetesës së mësuesit të tij.

⁷Mos u mashtroni: Perëndia nuk lejon të vihet në lojë! Çfarë mbjell, atë do të korrësh! ⁸Kush pranon të drejtohet nga natyra e tij mëkatore, do të korrë vdekjen. Ndërsa kush pranon të drejtohet nga Shpirti i Perëndisë, do të korrë jetën e përjetshme. ⁹Kurrë të mos lodhemi në kryerjen e vullnetit të Perëndisë. Kur vjen koha e caktuar, do të korrim: të mos heqim dorë. ¹⁰Derisa të kemi kohë, t'i bëjmë mirë gjithkujt, veçanërisht atyre që janë vëllezër në fe.

6,1-10 Lidhur me ngarkesat

Pasi paraqiti një pamje të lartë të jetës së krishterë, Pali tani adreson mundësinë reale të mëkatit (1). Megjithëse parimi i të jetuarit sipas Shpirtit nuk është thjesht idealizëm, apostulli e dinte mirë se besimtarët do të lëkunden dhe ai mund të kishte frikë se galatasit do të përgjigjeshin ashpër ndaj një prej tyre nëse ai ose ajo nuk do të përmbushte standardet e larta të përshkruara. Në përputhje me rrethanat, ai tregon se nëse ata janë të përshpirtshëm (d.m.th. Të kenë dhe udhëhiqen nga Shpirti i Shenjtë), ata duhet të përgjigjen butësisht (ndezur “me një shpirt butësie”), gjithmonë të vetëdijshëm se secili prej nesh është i ndjeshëm ndaj tundim

Në v. 2-3 Pali vazhdon mendimin, por përgjithëson disi. Rivendosja e një besimtari që ka mëkatuar është vetëm një shembull i detyrimit më të gjerë që duhet të mbajmë barrën e njëri-tjetrit. Kushdo që e shkel këtë detyrim, duke menduar se është mbi këto dobësi, vetëm mashtron vetveten. Në një aludim goditës dhe ironik për shqetësimin e galatasve me ligjet hebraike, Pali përshkruan mbajtjen e barrës si një përmbushje të ligjit të Krishtit. Më shumë gjasa, ky nocion do të ketë lidhje me 5,14, urdhërimin e dashurisë. Është e qartë, liria e mrekullueshme për të cilën Pali kishte luftuar gjatë shërbesës së tij dhe veçanërisht në këtë letër nuk përfshin një braktisje të detyrimeve morale.

Shqetësimi i Palit se galatasit duhet të jenë të vetëdijshëm për barrat dhe dobësitë e të tjerëve, sidoqoftë, mund të çojë në një ndjenjë epërsie dhe kështu në mburrje mëkatore. Pra, në v. 4-5 ai sjell ndërmend nevojën dhe ndershmërinë e të shikuarit vetëm të vetvetes për vlerësim, d.m.th. duhet shikuar dobësinë e të tjerëve vetëm për

qëllime dhembshurie, jo krahasimi (Krhs. 2 Kor. 10,12 -18). Në atë kuptim, secili besimtar duhet të mbajë barrën e tij ose të saj. Ne mund të parafranojmë: “Nëse keni ndërmend të mburreni, shikoni vetveten, mos u bëni si fariseu që krahason veten me tagrambledhësin, por përdorni standardin e Zotit dhe atëherë do të shihni se mburrja mund të jetë vetëm në Zotin” (Krhs. v. 14; 1 Kor. 1,26-31).

Me v. 6 apostulli kalon në një temë tjetër (megjithëse mbase ka ndonjë lidhje me mbajtjen e barrës), domethënë, përgjegjësinë për të përmbushur nevojat e punëtorëve të krishterë. Ndërsa është e mundur që Pali të ketë në mendje më shumë sesa financat (të gjitha gjërat e mira), folja aksion (Gk. *koinoneo*) është përdorur diku tjetër nga Pali për të folur për kontributet financiare (shih Rom. 12,13; 15,27; Fil. 4,15; emri përdoret në mënyrë të ngjashme në Rom. 15,26; 2 Kor. 8,4; 9,13). Koprracia në dhënien tonë, financiare ose ndryshe, është si të tallesh me Zotin. Por në fakt Zoti nuk mund të tallet (7), dhe nëse ne i përkushtojmë burimet tona për të kënaqur natyrën mëkatore (ndeaur “mbillni mishin”) sesa Shpirtin, ne do të marrim atë që na takon (8; Krhs). 2 Kor. 9,6).

Apostulli e përfundon këtë pjesë të letrës me një përmbledhje sesi ai shpreson që galatasit do të veprojnë (9-10). Në çdo rast, ne duhet të bëjmë përpjekje për të bërë atë që është e mirë, dhe ne duhet të jemi veçanërisht të gatshëm për plotësimin e nevojave të komunitetit të krishterë. Ndërsa mund të ketë shumë dekurajim gjatë rrugës, ne duhet të marrim guximin me sigurinë që Zoti do të shfajësojë popullin e tij. Në kohën e duhur, sigurisht që do të korrin tërësinë e mirësisë së vetë Zotit.

Përshëndetja e fundit

¹¹Këtë që vijon, po jua shkruaj me dorën time; mund ta njihni nga shkronjat e mëdha. ¹²Këta njerëz ju shtyjnë të rrethpriteni për të marrë fitim nga ju. Bëjnë kështu vetëm që të mos i përndiqin hebrenjtë për besimin e tyre te Mesia. ¹³Ndërhyjnë për rrethprerjen, por ata vetë nuk jetojnë sipas Ligjit. Dëshirojnë që ju të rrethpriteni vetëm që të krenohen për suksesin e tyre. ¹⁴Por unë do të krenohem vetëm për kryqin e Zotit tonë, Jezusit, Mesisë. Meqë ai vdiq në kryq, unë jam ndaj botës i vdekur; dhe përse më përket mua, bota është e vdekur. ♦
¹⁵Prandaj nuk ka rëndësi rrethprerja ose rrethpaprerja. Kryesorja është që Perëndia po na bën njerëz të rinj. ¹⁶Zoti u dhëntë të gjithë atyre që

mbështeten në këtë parim, paqen dhe mëshirën e tij! Populli i vërtetë i Izraelit janë ata.

¹⁷Prej sot e tutje të mos më hidhërojë askush! Unë jam i lidhur me Jezusin në vuajtje; për këtë dëshmojnë blanat në trupin tim.

¹⁸Jezusi, Mesia, ju ruajtë në hirin e tij, vëllezër të dashur! Amen

♦ Duke u bërë i krishterë, Pali është bërë kurrkushi në botën hebraike.

6,11-18 **Epilog**

Ky paragraf i fundit përcjell emocione të forta, të theksuara si në fillim (11) ashtu edhe në fund (17). Ishte e zakonshme që Pali të shtonte një shënim me dorën e tij (Krhs. 2 Sel. 3,17; ndoshta kjo ishte bërë si një mbrojtje kundër falsifikimit, 2,2). Sidoqoftë, duke treguar madhësinë e madhe të shkrimit të tij – një koment që ai nuk e bën askund tjetër – shton tronditje mjaft të madhe të fragmentit. Është e pafrytshme të spekulohet nëse kjo vërejtje na tregon diçka për gjendjen e shikimit të tij apo për gjendjen e tij shoqërore. Përkundrazi, ai ka një qëllim emocional, ‘Guximi i përgjigjeve të shkrimeve me dorë për forcën e bindjeve të apostullit. Madhësia e personazheve do të arrestojë vëmendjen e lexuesve të tij pavarësisht nga vetvetja ‘.

Në mënyrë të ngjashme, Pali adreson qartë emocionet e galatasve kur ai u drejtohet shenjave të Jezusit që ai mban në trupin e tij (17). Ndoshta duke aluduar edhe një herë në akuza për sinqeritet (shih 1,10; 5,11), ai u kujton lexuesve dhe kundërshtarëve të tij se pretendimet e tij nuk janë të kota. Plagët që ai ka pësuar për shkak të besnikërisë së tij ndaj Krishtit janë prova më e qartë se galatasit nuk kanë pse të dyshojnë në motivet e tij. Siç kanë theksuar disa interpretues, beteja me judaizantët vazhdon deri në fund të letrës.

Kjo betejë merr një kthesë të re, megjithatë, në v. 12-14 sepse këtu Pali bën të qartë atë që ka qenë vetëm nën sipërfaqe deri në këtë pikë (Krhs. Sidomos 4,17-18). Me pak fjalë, apostulli shkon në zemër të çështjes duke demaskuar motivimin e judaizantëve. Arsyeja e vërtetë pse ata synojnë të rrethprejnë galatasit është se, nga frika se mos përndiqen, ata duan të bëjnë një përshtypje të mirë nga jashtë. Fjala nga jashtë është një përkthim i frazës fjalë për fjalë, “në mish”. Përmes një loje të fuqishme me fjalët, Pali tërheq vëmendjen për faktin se riti i

rrethprerjes kryhet në mish (fizik), dhe ky është një tregues i qartë se judaizantët jetojnë në mbretërinë e mishit (pasi ai term u përdor në 3, 3; 4,23, 29; 5,13, 16-26; 6,8; me fjalë të tjera, në kundërshtim me Shpirtin). Pavarësisht nga pretendimet e tyre, bindja e tyre ndaj ligjit është në rastin më të mirë selektive – qëllimi i tyre i vërtetë është të mburren me faktin se ata kanë vendosur një shenjë në mishin e të krishterëve galaktikë.

Në këtë pikë apostulli paraqit një nga temat më të rëndësishme të përsëritura në letrat e tij, duke u mburrur në Krishtin. Shenja më e qartë e mosbesimit mund të gjendet në prirjen për t' u mburrur me veten tonë, kur e vetmja arsye e ligjshme për mburrje është Zoti (shih veçanërisht Rom. 5,11; 1 Kor. 1,29-31; 2 Kor. 10,17 ; Ef. 2,9; Fil. 3,3). Këtu, Pali është më specifik. Ai do të mburret vetëm në kryq, instrumenti përmes të cilit Pali dhe bota janë shkëputur nga njëri-tjetri. Siç sugjerohet nga Kol. 2,20, bota u referohet riteve të jashtme (Krhs. 4,9-10), por natyrisht përfshin mëkatit (5,24) dhe vetveten e vjetër (2,20; Krhs. Rom 6,6). Ata që me anë të besimit janë të bashkuar me Krishtin marrin pjesë në vdekjen e tij në kryq dhe kështu largohen nga fuqia e mëkatit.

6,15 Ndërsa unë, do të mburrem vetëm për kryqin e Zotit tonë Jezus, Mesisë; sepse me anë të kryqit të tij bota (çifute) është e vdekur për mua, dhe unë jam i vdekur për botën. Duke u bërë i krishterë, Pali është bërë një hiç në botën hebraike.

Ky rrëfim i v. 14 çon në vargun vijues në një përsëritje të parimit të 5,6, por tani përfundimi është befasues. Në të dy pasazhet, rrethprerja dhe mungesa e rrethprerjes thuhet se nuk kanë vlerë. Ajo që është e vlefshme, sipas 5,6, është besimi që punon përmes dashurisë; këtu në v. 15 është krijimi i ri, një ide e zhvilluar në 2 Kor. 5,17. Edhe një herë Pali na kujton karakterin eskatologjik (përmbushës) të mesazhit të ungjillit (shih në 4,25-26). Edhe më mrekullueshëm, i njëjti parim përsëritet në 1 Kor. 7,19, por atje, në vend të besimit ose krijimit të ri, elementi i vlefshëm thuhet të jetë “mbajtja e urdhërimeve të Zotit”, një deklaratë që na ndihmon të vëmë në perspektivë vërejtjet “negative” të Palit te galatasit për ligjin.

Në çdo rast, ky parim i krijimit të ri (ose besimi që funksionon përmes dashurisë) është rregull i vërtetë me të cilin duhet të sillemi

(16). Folja e përkthyer ndjek është e njëjta përkthyer ‘mbaj në hap ‘në 5,25. Është e qartë, Pali dëshiron që ne të kuptojmë se rregulli që duhet të ndjekim është sjellja e udhëhequr nga Shpirti e përshtetur më parë. Dhe kjo nuk është për t’u habitur, pasi Shpirti është shfaqja më e qartë e krijimit të ri.

Ata që ecin kështu marrin një bekim shumë të veçantë paqeje dhe mëshire (16), së cilës Pali i shton, madje edhe Izraelit të Zotit. Fjala e përkthyer madje është fjalë për fjalë ‘dhe ‘. Sipas disave, Pali është duke tërhequr vëmendjen jo vetëm për kishën, por edhe për kombin etnik të Izraelit si marrësit e bekimit. Por nëse ai komb, i përbërë nga besimtarë dhe jobesimtarë, mund të gëzojë vërtet paqe dhe mëshire, Pali do të dukej se ishte në kundërshtim me zemrën e mesazhit të tij, pasardhësit e vërtetë të Abrahamit janë ata që besojnë në Krishtin dhe janë çliruar nga ligji. Ne mund ta vlerësojmë fuqinë e kësaj deklaratë si një argument kundër judaizantëve, Izraeli i vërtetë jeton me një parim tjetër nga ai i nënshtrimit ndaj ligjit të Moisiut.

Bekimi i v. 18 duket se nuk është asgjë tjetër veçse një variant i mbylljes së letrës së zakonshme. Megjithatë, ekziston një ndryshim i dukshëm, shtimi i fjalës vëllezër në një pozicion të theksuar, në fund të fundit. Kjo është krejt e papritur dhe zbulon zemrën baritore të apostullit. Në fakt, kjo fjalë e zbut ashpërsinë e tërë letrës duke theksuar besimin e Palit se galatasit janë me të vërtetë populli i Zotit dhe se, për këtë arsye, ata do t’i përgjigjen së vërtetës ashtu si duhet (Krhs. 3,4; 5,10).

Le të pranojë çdo lexues i kësaj letre hirin e Krishtit, lirinë e ungjillit dhe fuqinë e Shpirtit. Dhe le të gjithë ne të ndjekim rrethanat në të cilat Zoti na ka vendosur, në mënyrë që besimi ynë të funksionojë me të vërtetë përmes dashurisë në jetën e atyre që na rrethojnë.

KRONOLOGJIA E KOHËS

NERONI perandor (54-68)

54-57 Pasi erdhi nëpër Galaci dhe Frigji, Pali qendron dy vjet e tre muaj në Efes. Pas 56: Letra Filipianëve. Rreth Pashkës 57: Letra e parë korintasve, pastaj një vizitë e shkurtër Korintit, 2 Kor 12,14. Kthehet në Efes dhe shkruan Letrën galatas-ve.

Fundi i 57: përshkon Maqedoninë, shkruan Letrën e dytë Korintasve. Dimri **57-58**: Pali në Korint (Veprat 20,3); Letra romakëve

Pashka 58: Pali në Filipe (Veprat 20,6), pastaj udhëton nëpër det për në Cezare.

Verë 58: Pali në Jerusalem

Jakobi, vëllai i Jezusit, në krye të bashkësisë judeo-kristiane. Feliksi në Malin e Ullinjve shpërndan shoqërinë e profetit të rremë egjiptian. (Veprat 21,38). Urdhëron të vritet kryepriifti Jonatan.

Rrëshajët 58: Palin e arrestojnë në Tempull dhe e çojnë para Hananit dhe Këshillit të Lartë. Në Cezare del në gjyq para Feliksit

58-60 Pali i burgosur në Cezare

60 Palin e futin në gjyq para Festit. Pali apelon në Cezarin. Mbrohet në praninë e Agripës dhe motrës së tij Berenikës. Vjeshtë 60: Udhëtimi i Palit për në Romë. Stuhia, dimërimi në Maltë.

61-63 Pali në Romë nën rojën ushtarake. Letrat e tij: kolosianëve, **efesianëve**, Filemonit, filipianëve.

Ungjilli sipas Lukës?

62 Kryepriifti, Hanania, urdhëron të vritet me gurë Jakobi, vëllai i Jezusit. Shimoni, (i biri i Klopës dhe i Marisë, kushëriri të nënës së Jezusit) trashëgon Jakobin në krye të kishës së Jerusalemit.

Agripa II e shfronon Hananinë

63 Çlirimi i Palit dhe ka mundësi të ketë shkuar për në

Spanjë (Rom 15,24)

64 Letra I dhe II të Pjetrit dhe Ungjilli sipas Markut Digjet Roma dhe fillon përndjekja e të krishterëve Martirizmi i Pjetrit

65 Pali në Efes (I Tim 1,3), në Kretë (Tit 1,5), në Maqedoni, nga ku dërgon Letrën e tij të parë Timoteut (I Tim 1,3) dhe ndoshta edhe Letrën Titit.

66 Kryengritja e çifutëve në Aleksandri. Tiber Aleksandri vret disa mijëra kryengritës.

Në Jerusalem, Flori kryqëzon çifutë, por një kryengritje e detyron ta lëshojë qytetin. Trazira në Cezare dhe në mbarë vendin.

Cest Gali sulmon Jerusalemin, por tërhiqet me shumë humbje. Kryengritësit emërojnë qeverinë e vet.

Ikja e bujarëve të qytetit dhe sigurisht e të krishterëve që strehohen në Pelë.

67 Vespaziani me 60 000 ushtarë pushton Galilenë (zihet rob Jozefi, udhëheqësi i kryengritësve, që me vonë quhet Flav) Letra drejtuar hebrenjve? Pali i burgosur në Romë ia dërgon Letrën e dytë Timoteut. Pak më vonë ia presin kokën.